

Dünden Yarına NATO'nun Yönetimi

Dr. Hüsmen Akdeniz¹

husakdeniz@gmail.com

Özet

Makro kurumsal bir örgüt olarak NATO, politik-askeri niteliğiyle dünyanın adından en çok söz edilen kuruluşlarından. Özellikle Soğuk Savaş Dönemi sonrası gerçekleştirdiği dönüşümler ve uyguladığı açık kapı politikası ile genişlemesini sürdürmesi dikkat çekmiştir. Bu çalışmada NATO'nun kuruluşundan itibaren yönetim yapısı, dönüşümü ve gelişimini sağlayan NATO stratejik konseptleri ile yönetiminin nasıl gerçekleştirildiği, konu ile ilgili kuramlar açısından doküman analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Amaç varlığı ve ömrü üzerinde birçok olumsuz tartışmalar yapılan Örgütün başarılı olup olmadığı ve geleceğine ilişkin bazı projeksiyonlara ışık tutmaktır.

Özellikle Rusya-Ukrayna savaşının ortaya çıkması ve NATO'nun 2022 Madrid Zirvesinde kabul edilen Yeni Stratejik Konsepti ile ABD güdümündeki örgüt adeta küresel bir misyon üstlenmiştir. İlgili ve etki alanları genişleyen, küreselleşen, NATO'nun büyüme, yaşlanma, hantallaşma, rekabet gibi örgütsel sorunlar ile dünya jeopolitiği alanında olası gelişmeler değerlendirilmiştir. Bu kapsamda NATO'nun politik-askeri yapıda, dünyada mevcut en büyük ve halen en uzun ömürlü örgüt olduğu ve kendisini yenileyen, öğrenen bir stratejik örgüt olarak varlığını devam ettirmekte olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Örgüt, NATO, Yönetim Kuramları, Konsept, Jeopolitik.

Management Of NATO From Past To Tomorrow

Abstract

As a macro-institutional organization, NATO is one of the most mentioned organizations in the world with its political-military nature. It was noteworthy that it continued to expand with the transformations it carried out and the open door policy it implemented, especially after the Cold War period. In this study, NATO's management structure since its establishment, NATO Strategic concepts that ensure its transformation and development, and how its management is carried out, are discussed by document analysis method in terms of theories related to the subject. The aim is to shed light on some projections for the success and future of the organization, on which many negative discussions have been made about its existence and lifespan.

Especially with the emergence of the Russia-Ukraine war and NATO's New Strategic Concept adopted at the 2022 Madrid Summit, the US-led organization has undertaken a global mission. Some projections have been made on organizational problems such as growth, aging, clumsiness, and competition of NATO, whose areas of interest and influence are expanding and globalizing, and the possible developments in the field of world geopolitics. In this context, it has been seen that NATO is the largest and still the longest-lasting organization in the world in a political-military structure and continues to exist as a strategic organization that renews itself and learns.

Keywords: Organization, NATO, Management Theories, Concept, Geopolitics

¹ Dr, Uluslararası İlişkiler, Em. Tümgeneral

1. Giriş

NATO, 4 Nisan 1949 tarihli Washington Antlaşması ile 12 ülke tarafından toplu savunma ve barış ile güvenliğin sağlanması amacıyla kurulmuştur. Antlaşmanın önsözünde tarafların Birleşmiş Milletler Yasası'nın amaç ve ilkelerine inançlarını ve barış içinde bir arada yaşama arzularını teyit ederek demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri temelinde bütün halkların özgürlüklerini, ortak miraslarını ve uygarlıklarını korumakta kararlılıklarına vurgu yapılmıştır. Bu kadar güçlü ve iddialı bir şekilde ifade edilen amaç ve ilkelerin korunması çok da kolay değildir. Bu nedenle NATO'nun örgütsel yönetim ve diğer kuramlar açısından başarılı olup olmadığı çalışmanın konusu olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmada araştırma sorusu olarak; Politik-Askeri yapıda, dünyada mevcut en büyük ve halen en uzun ömürlü örgüt olarak kabul gören NATO, kendisini yenileyerek ve öğrenen bir stratejik örgüt olarak varlığını devam ettirmektedir? hususu belirlenmiştir. Bu kapsamda çalışmada NATO'nun kuruluşundan itibaren yönetim yapısı ve yönetiminin nasıl gerçekleştirildiği Örgütsel kuramları, ittifak kuramları ve Jeopolitik kuramları açılarından ele alınmıştır.

NATO'nun artık ömrünü doldurduğu, tamamen ABD'nin kontrolünde olduğu, oysa ABD'nin artık bir çöküş süreci yaşamakta olduğu, NATO'nun da benzer süreci yaşayacağı gibi değerlendirmelerin siyasetçi, siyaset bilimcisi, uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenlerce sıkça vurgulandığına çalışmalarda rastlanmaktadır. Genel olarak bütün örgütsel yapılanmalar için geçerli olduğu ileri sürülen örgütsel kuramlarda böylesi büyük bir örgütün büyümesi ile yaşlılık sendromu ve hantallaşma sorunu nedeniyle ömür sorununun gündeme gelmesi beklenen bir şeydir. Oysa makro kurumsal bir örgüt olarak politik-askeri niteliğiyle dünyanın adından en çok söz edilen kuruluşlarından olan NATO'nun özellikle Soğuk Savaş Dönemi sonrası gerçekleştirdiği dönüşümler ile uyguladığı açık kapı stratejisi ile varoluş sebebi olan Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası genişlemesini ve varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Çalışmanın amacı, çok devletli/uluslu uluslararası bir örgüt olarak farklı alanlardaki kuramlar da dikkate alınarak NATO'nun örgütsel yönetim açısından başarılı olup olmadığını tespit ve yarını üzerinde bazı projeksiyonlara ışık tutmaktır. Bu çerçevede özellikle örgütün kuruluş ve yönetimine esas olan antlaşma metni ile ana yönetim politikalarının yer aldığı stratejik konseptler gibi birincil kaynaklar ile konu ile ilgili makale, kitap ve yazılı kaynaklardan istifade ile doküman incelemesi yöntemi ile resmi internet sitelerindeki verilerden istifade edilmiştir.

2.NATO'nun Yönetim Yapısı ve Örgütsel Yönetim Kuramları Perspektifinde NATO

1.1. NATO'nun Yönetim Yapısı:

Bir savunma ve güvenlik örgütü olarak kurulan NATO kuruluş antlaşmasında yer alan ve zamanla kazanılan bazı niteliklere sahip olmuştur. Bu nitelikleri genel hatlarıyla şu şekilde özetlemek mümkündür.

NATO, işlevsel bir örgüt yapısına sahiptir. Konseptte dayalı ihtiyaçlar kapsamında sivil kanat, askeri kanat ile kuruluşlar ve ajanslardan oluşmaktadır. Bunun dışında NATO yönetim yapısının en önemli siyasi organizasyonlarını NATO Liderler Zirvesi ve Diplomatik Zirveler oluşturmaktadır. Bunlardan NATO zirvesi, NATO üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının, ittifakin etkinlikleri ile ilgili kararlar almak için periyodik olarak bir araya geldikleri zirve toplantılarıdır. Konferanslar ise politika oluşturmanın alt yapısının yapıldığı çalışmalardır. Bu yapı Örgütün gücünün göstergesidir. NATO'da kararlar oybirliğiyle alınmakta, her üyenin veto yetkisi bulunmaktadır. NATO'nun temel görevleri kolektif savunma, kriz yönetimi ve ortaklıklar yoluyla güvenlik sağlamak olarak tanımlanmıştır.

NATO bir politik-askeri örgüttür. Bu kapsamda arkasında üye devletlerin desteği ve gücü vardır. Bir ülkede nasıl ki devlet destekli bazı ekonomik şirketler kendilerini daha güçlü hissediyorsa üye sayısı kadar devletin politik, askeri ve ekonomik gücünü arkasında bulunduran NATO dünyanın bu anlamda tek örgüttür.

Halen 30 üyesi², 20 Barış İçin Ortaklık (Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi) üyesi³, 7 Akdeniz Diyalogu Ortağı⁴, 4 İstanbul İşbirliği Girişimi Ortağı⁵, 8 Küresel ortağı⁶ olmak üzere 69 üyesi ve ortağı ile 193 üyesi bulunan Birleşmiş Milletler'den sonra dünyanın en büyük örgütüdür.

ABD, NATO'nun hegemonik gücüdür. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında yaşanan tek kutuplu dünya düzeninde ABD'nin Yeni Dünya Düzeni oluşturma stratejileri örgütün varlığına yansımıştır. NATO kuruluşundan günümüze belirlediği ve geliştirdiği yedi stratejik konsept ile “öğrenen örgüt” ve “stratejik yönetim örgütü” niteliğindedir. Madrid 2022 zirvesinde NATO-2030 Vizyonu doğrultusunda sekizinci stratejik konsept - NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti, 2022- yayımlanmıştır. Bu haliyle NATO kendisini yenileyen bu özelliği ile adeta “ömürü belli/sınırlı olmayan örgüt” olma yönünde çaba harcamaktadır.

NATO'nun bir diğer özelliği üye ülkelerin GSYİH toplamı yönünden yıllık 48 trilyon dolarlık değeri ile kendisine en yakın rakip olarak Çin' in GSYİH'nın 2,5 katı bir zenginliğe sahiptir. Arkasında bu desteği olan örgüt ayrıca üye ülkelerin GSYİH'nın %2'si olarak hedeflenen bir “ortak bütçeye” sahiptir. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü raporuna göre NATO üyelerinin gayri safi milli hasıllarından savunmaya harcanan pay 2019 yılı için 1,17 trilyon dolardır. Bu rakam Çin için 2022 yılı bütçesinde 266 milyar dolar (savunma bütçesinin %7,1'i) olmuştur. Çin için bu rakam şimdiye kadar ayrılan en büyük paylardan biridir. (Anadolu Ajansı,31.03.2022) Bir başka veriye göre “NATO ülkeleri Savunma Harcamaları 2014-2021” raporu ülkelerin savunma harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya oranlarına bakıldığında Yunanistan %3,8, ABD %3,5 ile ilk iki sırayı aldığı görülmektedir. Bu iki ülkeyi Hırvatistan %2,8, İngiltere, Estonya, ve Letonya izlemektedir. Bu rakamlardan çıkarılacak sonuç ittifak dışı komşusu olmayan Yunanistan'ın savunma harcamalarını artırması ittifak içi bir anlaşmazlığın bizzat bazı örgüt üyeleri tarafından körüklenmesinin sonucudur.

Yine NATO'nun kurumsal yapısını güçlü kılan kazanılmış temel nitelikleri olarak şu hususları da hatırlatmakta yarar vardır: İttifakın kapsamlı ve ayrıntılı yazılı kuralları, STANAG'larla belirlenmiş standart çalışma usul ve yöntemleri, İttifakın sürekli ve sabit merkezleri, siyasi ve askeri karargâhları, tesisleri, bu tesislerde çalışma usul ve yöntemlerini çok iyi bilen 1200'ü Brüksel karargahında olmak üzere beş binin üzerindeki çalışanı, mevcut yapıların sürekliliği, birlikte çalışabilme yeteneği, barıştan itibaren ittifaka tahsisli askeri kuvvetlerin varlığı, acil durumlarda krizlere müdahale edebilecek ani müdahale ve reaksiyon kuvvetlerinin varlığı, ortak bütçe, gelişmiş ve yerleşmiş bir kurumsal kültürün mevcudiyeti gibi (Dönmez, tez,ss:159-182) . Tüm bu nitelikler NATO'nun temel örgütlenme ilkeleri olan iş bölümü ve uzmanlaşma, amaç ve komuta birliği, istisna, hiyerarşik yapı, yetki ve sorumluluğun denkliği, yetki devri, denge, açıklama, basitlik ve anlaşılabilirlik, esneklik, süreklilik ve yönetim alanı ilkelerine uygun yönetilmekte olduğunu göstermektedir.

1.2. Örgütsel Yönetim Kuramları Perspektifinden NATO

Bir makro örgüt olarak NATO Makro Örgüt Kuramları olarak ileri sürülmüş tüm kuramların ilgilendiği bir örgüt olmuş, bir başka anlamda ise NATO bu örgüt kuramlarından istifade etmiştir. Burada Koşul Bağımlılık, Kaynak Bağımlılığı, Örgütsel Ekoloji, İşlem Maliyetleri, Kurumsal Kuramlar açısından NATO'nun kısa bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Koşul Bağımlılık Kuramına göre işletmelerin yapı ve işleyişi; işletmelerin içinde buldukları çevre koşullarının özellikleri, işletmede kullanılan teknoloji ve işletmelerin büyüklüklerinden etkilenmektedir. İşletmelerin çevresel baskılara karşı koyabilmesi yapısal faktörlerini doğru yönetebilmelerine bağlıdır. Teknoloji alanındaki yenilikler ve buluşlar en önemli çevresel baskılar arasındadır. Yine işletmelerin büyüklükleri ve bunun ölçümü, yönetimi de çevre koşullarına uyumun gerekleri arasındadır (Sargut, 2007: 35-57). Koşul bağımlılık kuramında örgütler birer açık sistem olarak kabul edilmektedirler. NATO, bir politik-askeri örgüt olarak

² NATO üyeleri şunlardır:

(ABD, Almanya, Arnavutluk, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Fransa, Hollanda, Hırvatistan, İtalya, İzlanda, İspanya, Kanada, Karadağ, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Portekiz, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Yunanistan, Kuzey Makedonya)

³ Akdeniz Diyalogu Ortakları (Cezayir, Fas, İsrail, Mısır, Moritanya, Tunus, Ürdün)

⁴ BİO Ortakları (Avusturya, Azerbaycan, Belarus, Bosna-Hersek, Ermenistan, Finlandiya, Gürcistan, İrlanda, İsveç, İsviçre, Kazakistan, Kırgızistan, Malta, Moldova, Özbekistan, Rusya, Sırbistan, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna)

⁵ İstanbul İşbirliği Girişimi Ortakları (Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt)

⁶ Küresel ortaklar (Afganistan, Avustralya, Irak, Japonya, Kolombiya, Kore, Moğolistan, Pakistan, Yeni Zelanda)

teknolojik yenilikler, inovasyon ve buluşlarla yakından ilgili olduğu kadar bütün çevresel koşulların yarattığı yeni tehditlerle yakından ilgilidir. Çevresel baskılara karşı koyabilmekte ve daha da ileri giderek ön alabilmektedir. Bu koşulların gereği olan örgütsel yapısal dönüşümlerini gerçekleştirmektedir.

Kaynak Bağımlılığı Kuramına göre, hiçbir işletme kendi kendine yeterli değildir. Kaynak bağımlılığı bakış açısını uygulamanın ilk adımı, örgütün içinde bulunduğu yapısal ağı, kaynakların kıt ve kritik olma özelliklerine göre değerlendirmektir. İkinci adım ise, diğer çevresel aktörlere bağımlı olmaktan kaçınmak veya onları örgüte bağımlı kılmamanın yollarını aramaktır (Pfeffer, 1981'den aktaran Yücel vd., 2006.) NATO genişleyen çevre yapısıyla ve üyelerinin GSYİH'lerinin %2 oranında bütçe tahsisi uygulamasıyla bu sorunu çözmeyi amaçlamaktadır. Karşılaşılan ödeme sorunlarına rağmen Rusya -Ukrayna savaşı nedeniyle bu konuda olumlu gelişmeler beklenmektedir. Oy birliği ile karar alma zorunluluğu da bu konuda güçlü ile güçsüzü bir arada tutabilecek mekanizmalar yaratmaktadır.

Yukarıda anılan iki teorinin geliştirilmiş şekli olan Örgütsel Ekoloji Kuramı da kaynak bağımlılığı gibi "örgütlerin, faaliyetleri için gerekli kaynakları elinde bulduran çevreye bağımlı olduğu" varsayımına dayanmaktadır. Ancak, bağımlılık konusuna örgütün cephesinden bakan kaynak bağımlılığının tersine bu kuram, konuya çevrenin açısından bakmaktadır. Bu yaklaşım ile belli bir toplumda veya sanayi dalında veya belli bir bölgedeki örgütler topluluğunun (popülasyon) çevreleri ile olan ilişkileri incelenebilmektedir. (Koçel, 2005). Örgütsel ekoloji kuramı, ayıklanma yaklaşımına dayalı geliştirilmiş ve seçime odaklanan bir kuramdır. Ayıklanmadan kastedilen, çevresel değişimler nedeniyle mevcut örgütlerin bir kısmının kapanacağı ve yerlerine yeni örgütlerin kurulacağıdır. Dolayısıyla örgütsel ekoloji kuramında örgütlerin kurulma ve kapanma oranlarının çevresel değişimler ve başka sosyal etmenler tarafından etkilenmesi söz konusudur. Çevrenin örgütler üzerindeki etkileri nedeniyle örgütlerin uyum sağlama yetenekleri yetersiz kalabilir, yani adaptasyon her zaman geçerli olmayabilir (Hannan ve Freeman,1977: 937'den aktaran Erenel,2022: 43). Örgütsel ekolojicilerin temel tezi, örgütsel dünyadaki evrimin çevresel ayıklamayla, diğer bir deyişle, çevredeki yeni koşullarla uyumlu özellikler gösteren örgütlerin doğması veya çoğalması ve değişen çevreye uyum sağlayamayan örgütlerin de yok olması veya azalması ile gerçekleşebileceği şeklindedir. NATO'nun 73 yıllık bir örgüt olarak değişime uyum sağlamayı başarabilen, seçilmiş bir örgüt olduğunu söyleyebiliriz.

İktisat temelli bir kuram olan işlem maliyetleri kuramına göre belli bir piyasa yapısında faaliyet gösteren tüm firmalar işlem maliyetlerini azaltıcı kurumlar olarak oluşmaktadırlar. Bu bakımdan NATO'da işlem maliyetleri kuramı devletlerin ekonomik güçleri ve büyüklüklerine göre kamu malı, yük paylaşımı, kar-zarar, çekirdek modeli gibi yaklaşımlar ile değerlendirilmektedir. NATO'nun işlem maliyetlerini belirlemek için Sandler ve Hartley tarafından geliştirilen bir yaklaşım önerilmiştir (Sandler ve Hartley,2001:869-896). Bu yaklaşımda bağlantı kârları şu şekilde adlandırılmaktadır: kooperatif dağılım karardan kaynaklanan etkinlik kazanımları, daha büyük üretim düzeyinden kaynaklanan ölçek ekonomileri, tek bir merkezden kaynaklanan artırılmış güvenlik, istihbarat paylaşımından kaynaklanan bilgiye erişim ve NATO nedeniyle kurulan ekonomik, kültürel ve siyasal ilişkilerden kaynaklanan tamamlayıcılar. Bağlantı maliyetleri şu şekilde adlandırılmaktadır: karar alma yapısının sürdürülmesinden kaynaklanan karar alma maliyetleri, özerkliğin kaybindan kaynaklanan karşılıklı bağımlılık, üyelerin kamuoyunda desteklenmeyen NATO kararlarının uygulamasından kaynaklanan zorlama çabaları, üyelerin hareketlerinin NATO ile uyumlu olduğunu kontrol etmesinden kaynaklanan denetleme maliyetleri, altyapı maliyetleri ve ittifaka yeni bir düşman getiren müttefiklerden kaynaklanan risk. Bu bağlamda özerklik bir ülkenin statükodaki istediği değişikliklerin yapılmasını sağlamak için çabalama derecesi anlamına gelmektedir (Morro,1991: 908,909). Oysa NATO'da oy birliği ile karar verme zorunluluğu esnekliği ve birlikte hareket etmeyi beraberinde getirmektedir. Çünkü örgüt üyelerinin ortak çıkar ve güvenlik kârları, her bir üye için aynı ağırlıkta olmasa da maliyetlerden fazladır.

Sosyolojik temelli bir kuram olan Kurumsal kuramın örgüt araştırmalarında sorduğu temel soru işletmelerin neden birbirine benzemekte olduğudur. Çünkü kurama göre dış baskılar neticesinde işletmeler birbirine benzemeye başlamaktadırlar. Kurumsal kuramın ilgi alanına giren baskılar sosyolojik anlamdaki kurumların baskılarıdır. Sosyolojik anlamdaki kurumlar ise insan topluluklarının uzun zaman dilimleri sonucunda birbirleri arasındaki ilişkileri düzenlemekte kabullendikleri standartlaşmış etkileşim biçimleridir. Bunlar bazen gelenekler, bazen de resmi prosedürler şeklinde ortaya çıkabilir. NATO'da her şey resmi prosedürlerle düzenlenmiştir. Bu nedenle NATO içinde devletlerin ve dolayısıyla bir bütün olarak örgütün varlığını sürdürebilmesi için resmi prosedürlerle oluşturulan çevredeki kurumlara uyum göstererek "meşru" olmaları ve de yapısal açıdan "eşbiçimsel" hale gelmeleri beklenir (Özen,2007:331).

NATO kendisini klasik, neo-klasik ve modern örgütsel yönetim kuramlarının yönetimci ve kuramsal niteliklerini göz önünde bulundurarak daima çevresel/ ekolojik koşullara uyumlandırma çabasında olmuştur. 1989'da Sovyetler Birliğinin dağılmaya başlaması ve Varşova Paktının ortadan kalkmasıyla ittifakın, oluşan yeni güvenlik ortamı karşısında kendisini yeni ortama uydurma ya da yeni ortamı şekillendirme sürecine girdiği görülmüştür. Bu kapsamda SSCB'nin eski hinterlandındaki ülkeleri hedefleyen genişleme ve yeni tehditlere müdahaleye imkân verecek şekilde ülkelerin savunma yeteneklerini devamlı olarak dönüştürme süreci birlikte yürütülmüştür. İttifakın böylece yeni ortamla uyumlu hale gelmeyi ve meşruiyet zeminini korumayı hedeflediğini ifade etmek mümkündür. NATO'nun dönüşümü politik ve askerî olmak üzere iki ana alanda meydana gelmiştir. NATO'nun politik alandaki dönüşümünün amacı; belirsizleşen ve giderek karmaşıklaşan küresel güvenlik ortamına süratle uyum sağlamak ve bu güvenlik ortamının şekillendirilmesinde proaktif rol oynamak olarak ifade edilmektedir (Dönmez,2010:107). Askerî açıdan ise dönüşüm, ortaya çıkmakta olan güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilme doğrultusunda, ittifakın ve uygun durumlarda ortakların kuvvetlerinin etkinliğinin ve birlikte çalışabilirliğinin ilerletilmesi amacıyla; yenilikçi konsept, doktrin ve yeteneklerin geliştirilmesi ve entegre edilmesine yönelik, sürekli ve proaktif bir süreç olarak tanımlanmıştır (NATO El Kitabı,2001:49-52). Bu kapsamda NATO'nun askerî alandaki dönüşümünün nihai hedefi; birleşik, müşterek, karşılıklı çalışabilir, idame ettirilebilir, seferî kabiliyeti olan kuvvetlerin oluşturulmasıdır (Dönmez,2010:107).

1.3. İktisadiyat Modelleri Açısından NATO

İktisat ya da ekonomik kuram ve bunların içeriğinde yer alan iktisadiyat modelleri hiç şüphesiz ki NATO gibi çok uluslu, çok taraflı bir makro örgüt için özellikle üyelerin katılımının değerlendirilmesi ve ortak bütçe paylarının tespitinde önemlidir. Bu kapsamda ülkelerin nüfus, gayri safi milli hasıla, korunan sınırların büyüklüğü, savunma harcamaları, NATO'ya sağlanan katkılar, NATO'dan sağlanan yararlar, coğrafi mevki, jeostratejik önem gibi verilerin bir kısmı Tam Kamu Modeli (Olson ve Zeckhauser, 1966:266-279), Yük Paylaşımı Modeli (Sandler ve Forbes,1980:425-44), Kar-Zarar Modeli (Kim ve Hendry,1998:228-236), Çekirdek Modeli (Sandler,1999:727-747) gibi modeller ile test edilebilmektedir. Ancak bu testler daha çok mevcut üyeler ve NATO karargâhı tarafından yapılmaktadır. Katılım isteyen ülkeler bu tür modellerle oluşacak mali yükün daha çok mevcut ülkeler tarafından yapılmasını bekleyerek beşerçilik peşinde koşarlar.

İşletme maliyeti hesabının yapıldığı ve kararların alınmasında Bilimsel Karar Destek Sistemlerinin kullanıldığı NATO karar mekanizmalarında risk analizleri yapılmakta her türlü kazanç ve kayıp dikkate alınmakta ve gerektiğinde üstlenilmektedir. Örgütsel yönetim ve mali iktisat modelleri açısından verilerin hesaplanması ve kontrolü yanında Oyun Kuramı yöntemiyle de hem mevcut üye ülkeler hem de katılım isteğinde bulunan aday ülkeler kendi durumlarını genel olarak değerlendirebilirler.

1.4. İttifakların Yapısı ve NATO

Uluslararası ilişkilerde ittifakların yapısı ya da oluşumu üzerine iki esas kuram vardır. Birisi K.N. Waltz'ın "Güç Dengesi" diğeri ise S.M. Walt'un "Tehdit Dengesi" kuramıdır. Waltz'a göre, uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında bir devletin gücü üzerindeki en güvenilir kontrol diğeri devletlerin gücüdür. Güç dengesi terimi; bir veya fazla devletin gücünün, başka bir devlet veya devletler grubunun gücünü dengelemek için kullanılması genel fikrini ifade eder. Devletler esas olarak kendi güçlerine dayanarak (*self help*) güç dengesini kurmak isterler. (Waltz, 2015:15) Ama bu birçok devlet için neredeyse imkansızdır. Bu durumda devletler güçlü olanın peşine takılırlar. Scheweller'e göre peşine takılmak "tehdit kaynağı ile ittifak kurmak" anlamına gelmektedir. Tek kutuplu sistemlerde yaygın eğilim peşine takılmaktır. Bunun aksi seçenek ise dengeleme olup küçük devletlerin güçlü tarafın güç avantajını dengelemek üzere zayıf olanın tarafında yer almasıdır.

Stephen M. Walt tarafından öne sürülen tehdit dengesi kuramı, Kenneth Waltz'ın güç dengesi teorisine ve neorealizm bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda Walt, devletlerin ittifak arayışı nedenini güce değil "tehdit" olgusuna bağlamaktadır. Walt, böyle bir tehdide karşı devletlerin dengeleme ya da peşine takılma (*bandwagoning*) davranışlarından birini seçeceğini belirtmektedir. Peşine takılma davranışı genellikle büyük bir devletten tehdit algılayan küçük devletlerin gösterdiği bir davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir. Devletleri peşine takılmaya sevk eden faktörlere rağmen, Walt, algılanan tehdide karşı ittifaklara katılma yoluyla dengeleme politikasına devletlerin daha çok başvurduğunu ifade etmektedir (Walt,1990:32).

Bir dış politika davranış biçimi olarak ittifak politikalarının, küçük devlet çalışmalarının gelişiminde önemli bir yeri bulunmaktadır. Örneğin Rothstein, küçük devletlerin güç dengesi sistemi içinde (*balance of power*) güçlü devletlerle kurduğu ittifakların bu devletlerin güvenliği ve hayatta kalması için son derece önemli olduğunu vurgulamaktadır. “*Alliances and Small Powers*” adlı eserinde Rothstein, küçük devletler için iki tane ittifak seçeneği bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki sadece büyük bir devletle kurulan ikili ittifak, ikincisi ise hem küçük hem büyük devletlerle kurulan karma/çok taraflı ittifaktır. Rothstein’e göre, küçük devletlerin güvenliğini sağlayan en iyi seçenek karma ittifaktır (Rothstein,2001:116-127). İttifakların oluşumunda büyük, orta ve küçük devletlerin farklı politik davranış biçimleri ve politika stratejileri de mevcuttur (Bkz. Akdeniz,2021:47-64).

NATO kuruluşundaki amacından da anlaşılacağı gibi barışçıl amaçlarla kurulan ve üyelerinin toplu savunma ve barış ile güvenliğin korunmasına yönelik tehditlere karşı ortak hareket etmeyi öngören bir ittifaktır. Kuruluş aşamasında ve Soğuk Savaş Döneminde SSCB’den gelen tehditlere karşı güç dengesi oluşumunu esas almıştır. Öte yandan NATO günümüzde ulaştığı büyüklük itibarı ile mevcut Rusya, Çin gibi devletlerin tek başına değil ancak birlikte dengeleyebilecekleri bir konumdadır. Dolayısıyla her iki kuram NATO’nun dengelenmesinde uygulanabilir. Ancak Soğuk Savaş Sonrası dönemde Varşova Paktının kendisini dağıtması ve NATO’nun varlık sebebi olan SSCB’nin dağılması üzerine NATO (ABD) adeta tehditleri kendisi belirler ve yaratır hale gelmiştir. Bu kapsamda belirsizlikler tehdit şeklinde yorumlanmış, askeri güç ve tehditlerin yerini terörizm, dünyanın herhangi bir yerindeki etnik ve mezhepsel çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması, azınlık sorunları, aşırı dincilik, siber tehditler, enerji güvenliği, gıda güvenliği, deniz korsanlığı, iklim ve çevre sorunları, bulaşıcı hastalıklar, küresel ekonomik krizler gibi konular tehdit kapsamında değerlendirilerek NATO’nun ilgi alanları genişletilmiştir. Bunun ardında hiç şüphesiz Soğuk Savaş sonrasında Yeni Amerikan Yüzyılı stratejisine dayalı dünya hegemonyası peşinde koşan ABD vardır. Oy birliği ile karar verme zorunluluğuna rağmen özellikle NATO’nun genişleme sürecinde üyeliği gerçekleşen devletler – özellikle küçük devletler-beleşçilik yaklaşımıyla hareket etmektedirler. Özellikle Rusya’nın Ukrayna’ya saldırısı sonrası eski SSCB hinterlandındaki ülkeler eski günlere dönme korkusu nedeniyle ABD ile hareket etmektedirler. Bu durum beleşçilik peşinde olan küçük ülkelerin işine yaramakla birlikte bunun bedel ödeme zamanları özellikle oy birliği ile karar süreçlerinde ortaya çıkabilmektedir.

1.5. Jeopolitik Kuramlar perspektifinden NATO

Jeopolitik; bir devletin/devletlerin belirli bir coğrafya üzerinde, bu coğrafyanın yönlendirdiği, gerektirdiği şekilde belirlenen milli/müttefik çıkar ve hedeflere ulaşmak için milli/müttefik gücün tüm unsurlarının (değişen ve değişmeyen) incelenerek milli/müttefik gücün planlanması, oluşturulması ve uygulanmasını esas alan büyük stratejilerin (politikaların) belirlenmesidir. (Akdeniz,2020:140)

Jeopolitik coğrafya bazlıdır. Coğrafi alanda milli gücü milli hedeflere götüren politik hareket tarzlarını belirlemeyi esas alır. Bunun için hedeften geriye devlet/devletlerin coğrafyası ve coğrafi özelliklerine uygun olarak milli çıkarların ve milli hedeflerin tespiti, tayini ve milli hedef ve çıkarları elde etmeye, korumaya yönelik milli gücün oluşturulması ve nihayet milli gücü milli çıkarlar ve milli hedef doğrultusunda kullanarak, milli politikaların tespiti ve uygulanması ile ilgilidir.

Geleneksel jeopolitik teoriler olarak Mahan’ın Deniz Hakimiyeti, Mackinder’in Kara Hakimiyeti Spykman’ın Kenar Kuşak, Haushoufer’in Hayat Sahası, Douhet ve Sewersky’nin Hava Hakimiyeti kuramları gibi mekan merkezli olanların yanı sıra daha sonra ortaya konan ve biri hariç(Brzezinski’nin Büyük Satranç Tahtası) jeoekonomi ve jeokültür merkezli Çağdaş jeopolitik yaklaşımlar dediğimiz Huntington’un Medeniyetler Çatışması, Fukuyama’nın Tarihin Sonu ve Son İnsan, Welles’in Modern Dünya Devleti, Buzan, Segal’in Medeniyetler Bütünleşmesi, Dugin’in Avrasyacılık gibi kuramlar olmuştur.

Geleneksel ve bazı Çağdaş jeopolitik yaklaşımların hemen hepsinin Batı kaynaklı olması ve ilk teorisyenlerinin Alman, İngiliz, Fransız, Amerikan, İtalyan gibi imparatorluk geçmişine sahip devletlere ait olmaları ve bu ülkelerin sömürgecilik yapabilecek güce erişmiş olmaları dikkat çekicidir. Zira bu teoriler hâkimiyet üzerine kurgulanmıştır. Nitekim sömürgeciliğin ortaya çıkışının ardından Roma İmparatorluğundan kalma “Sahipsiz topraklar zapt edenindir” (De, Blij Systematic Political Geography, 1967, Chapter IV). yaklaşımından sonra emperyalizm başkasına ait toprakları da ele geçirmenin haklılığını ileri sürmüştür. Gerekçe olarak ise geleneksel jeopolitik hakimiyet teorileri devleti yaşamak ve genişlemek zorunda olan bir canlı (Alman görüşü), jeostratejik bir zorunluluk (Anglosakson ve Amerikan görüşü) ve liberalist ve hümanist kültürel yayılma (Fransız görüşü) yaklaşımları ileri sürülmüştür.

Teorilerin çokluğu ve çeşitliliği farklı güç unsurlarının farklı coğrafi konumlarına dayanır. Çünkü sanayi devrimi sonrası büyük devlet/güç sayısı oldukça fazla idi (Almanya, İngiltere, Fransa, Japonya, İtalya ve Rusya gibi). Her milletin teorisyenleri kendi jeopolitiğinin teorisini yazmıştır. Söz konusu teoriler Birinci ve İkinci Dünya savaşlarında uygulama alınana konmuştur. İkinci Dünya savaşı sonrası Dünyada sistemik yapının iki kutuplu güç şeklinde gerçekleşmesi klasik jeopolitik teorilerin (Kara Hakimiyeti Teorisi ile Kenar Kuşak Teorisi) birbiriyle yarışması şeklinde geçmiştir. Bütün klasik jeopolitik teoriler Avrasya ana karasını kapsayan Dünya Adasının kontrolünü hedeflemiştir. Bugün de mücadele büyük ölçüde bu coğrafya üzerindedir. Bu nedenle NATO küresel amaçlarla ilgilenmektedir.

NATO'nun yönetiminde mevcut kurumsal yapılarının yanı sıra esasen Stratejik Konseptler önemli rol oynamışlardır. Zira Konseptler NATO Jeopolitiğinin belirlenmesine ve uygulanmasına yön göstermişlerdir. Zira "Konsepte Dayalı İhtiyaçlar Sistemi" gereği olan yeni silah ve sistemlerin üretim, temin ve tedariki ile teknoloji ve uygulanacak strateji ve taktikler belirlenmektedir. Soğuk Savaş döneminde NATO jeopolitik gelişmelere bağlı olarak dört ayrı stratejik konsept geliştirmiş ve uygulamıştır. NATO'nun kurulduğu 1949'dan SSCB'nin dağıldığı 1991 yılına kadar geçen ve Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan dönemde NATO stratejisi, düşmana karşı "savunma" ve "caydırıcılık" esasına dayanıyordu.

Birinci Stratejik Konsept: DC 6/1:(6 Ocak 1950 tarihli "Tecavüzü Caydırma" konsepti)

İkinci Stratejik Konsept: MC 3/5: (3 Aralık 1952 tarihli Entegre Askeri Kuvvetin Oluşturulması Konsepti)

Üçüncü Stratejik Konsept: MC 14/2 ve MC 48/2: (23 Mayıs 1957 tarihli "Topyekün Mukabele" konsepti)

Dördüncü Stratejik Konsept: MC 14/3: (16 Ocak 1968) "Esnek Mukabele" konsepti)

Bu strateji belgelerin her biri tarihsel kronolojide değişik zamanlarda Soğuk Savaşın sonuna kadar geçerli kalmışlardır.

Sovyetler Birliğinin dağılması ile Brzezinski'nin ifadesinde yer alan şekilde tarihte ilk defa dünya bir büyük gücün tüm coğrafi alanlarda (Kara, Deniz, Hava ve Uzay) tek başına üstünlük sağladığı bir döneme şahit olmuştur. Bu dönemde NATO, ABD'nin Yeni Amerikan Yüzyılı stratejisine uygun olarak yeni Yapısal Dönüşüme tabi tutulmuş ve Avrupa'da doğuya doğru eski SSCB topraklarına genişlemiştir. SSCB'nin dağılmasından sonra on yıla yakın bir dönem NATO'nun varlığının sorgulandığı bir dönem olmuş ise de ABD inisiyatif olarak NATO'ya yeni vizyon ve misyon arayışını süratle ele almıştır.

2. Soğuk Savaş sonrası NATO

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile iki kutuplu uluslararası sistem sona ermiş ve ABD dünyada, tek süper güç olarak kalmıştır. ABD'nin yedinci Başkanı Andrew Jackson'ın fikir destekçilerinden John Sullivan'ın ifade ettiği "Tanrı eliyle sunulmuş dinç ve taptaze" bir ülkenin "dünya ulusları adına mukaddes bir görevi" vardı. "Sonu gelmez, uzak geleceğin Amerikan ihtişamının çağı olacağından kim şüphe edebilirdi"⁷ dediği tarihten yaklaşık 150 yıl sonra SSCB'nin dağılması ile kendilerine yeni muhafazakârlar (*Neoconservatives*) denilen bir grup (William Kristol ve Robert Kagan gibi) Amerikan Girişim Enstitüsünü (The American Enterprise Institute) Yeni Amerikan Yüzyılı Projesini (YAYP)- Project For The New American Century-PNAC- ortaya atmışlardır. Başkan George H.W. Bush'un Başkan Yardımcılarının Dick Cheney ve Paul Wolfowitz'in 1992 yılında Pentagon'a sundukları bir çalışmada Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin tek kutuplu bir düzen kurarak çıkarlarını gerçekleştirecek şekilde liderlik yapmasının gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. İleri sürdükleri temel düşünceler şu şekilde olmuştur (Gözen,2014:120).

- Tehlikeli bir dünyada yaşanmaktadır. Dünya politikasının ana gündemi ve aktörleri; globalleşme ve devlet dışı aktörler değil, çıkarları olan ulus devletler ve devletlerarası ilişkilerdir.
- Asıl güç askeri güçtür. ABD, askeri gücünü gerekirse tek yanlı olarak kullanarak dünyaya liderlik etmelidir.
- Çok taraflı uluslararası kurumlar ve anlaşmalar ABD için gerekli ve önemli değildir. Bunlar ABD'nin çıkarlarına uyduğu müddetçe iyidir. (BM dahil)
- ABD, eşsiz bir süper güçtür ve diğer ülkeler de bunu böyle bilmektedirler. ABD "Bilardo masasındaki en büyük toptur." Diğer topları bir tek o harekete geçirme yeteneğine sahiptir.

- ABD askeri, ekonomik ve siyasi gücünü kullanarak, dünyanın kritik alanlarında demokrasinin gelişmesi için müdahalelerde bulunarak dünyayı yeniden düzenlemelidir.

Bu düşüncelerin yönlendirdiği 1991-2010 yılları arasında NATO’da sırasıyla 1991,1999 ve 2010 yıllarında üç ayrı stratejik konsept belirlenmiş ve uygulamaya konmuştur.

2.1. 1991 Stratejik Konsepti

9 Kasım 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılmasından kısa bir süre sonra, 7-8 Kasım 1991 Roma Zirvesi, *Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi’ni (NACC)* kurarak ve yeni bir stratejik konsept benimseyerek genişleme için zemin hazırlamıştır. Konseyin amacı, NATO ile Avrupa-Atlantik bölgesindeki üye olmayan devletlerle iş birliğini yürütmektir.

Temmuz 1990’da Londra Zirvesi’nde tespit edilen (*The Alliance’s New Strategic Concept-1991*) ve Kasım 1991’deki Roma Zirvesi’nde yürürlüğe konulan “*Yeni Stratejik Konsept*” önceki stratejik belgelerden oldukça farklıydı. Öncelikle, halka açıklanmış, çatışma içermeyen bir belgeydi ve ikinci olarak, temel amacı (toplu savunma ile) üyelerinin güvenliğini korurken eski düşmanlarıyla da ortaklık ve iş birliği yolunu öngörmekteydi. (Tavukçu,2021:6)

Bu kapsamda “önleyici diplomasi”, “kriz yönetimi”, “barışı koruma” gibi yeni görevler belirlenmiştir. Ayrıca 1994 yılında Rusya, D. Avrupa ülkeleri, Orta Asya (Tacikistan hariç) ve Kafkasya ülkeleri, Slovenya, İsveç ve Finlandiya’nın katıldığı Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace) projesi, 1995 yılında da Akdeniz Diyalogu ortaklık projesi uygulamaya konmuştur.

2.2. 1999 Stratejik Konsepti

NATO’nun 50’nci kuruluş yıl dönümünde yapılan 25 Nisan 1999 Washington Zirvesi’nde, Avrupa-Atlantik bölgesinin ortak savunması, barış ve istikrarı için yeni bir stratejik konsepti onaylanmıştır. (*The Alliance’s Strategic Concept-1999*) Yeni Stratejik Konseptte NATO’nun hem ittifak toprakları dışında hem de 5. Madde dışı operasyonlarda bulunabileceği kabul edilmiştir. Böylece, NATO içinde tartışma konusu olan “alan dışılık” tartışmaları son bulmuştur. NATO, Avrupa merkezli bir savunma ittifakından küresel bir güvenlik sağlayıcısına dönüşmüş ve BM Güvenlik Konseyi ve AGİT’in daveti üzerine İttifakın, barışı koruma operasyonlarına katkıda bulunabileceği teyit edilmiştir. (Tavukçu,2021:7)

2.3. 11 Eylül 2001 Sonrası Gelişmeler ve NATO Konseptine Etkileri

11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından ABD, “terörizme karşı uluslararası bir savaş” başlatmıştır. Terörizm, kitle imha silahları ve haydut devletler arasındaki bağlantının ulusal ve küresel güvenliğe yönelik en büyük tehdit olarak görülmesi 11 Eylül 2001’den sonra ABD politikasının temelini oluşturmuştur. ABD’nin 2002 yılında ortaya attığı BOP (Büyük Ortadoğu Projesi) ile, Fas’tan Çin’e kadar bütün bir coğrafyanın –ki bu coğrafyanın hemen tamamı İslâm coğrafyasıdır– siyasi ve ekonomik olarak yeniden yapılandırılması öngörülüyordu. Bunun için 20 Eylül 2002 tarihinde açıklanan “Yeni Amerikan Millî Güvenlik Stratejisi” (*National Strategy for Combatting Terrorism-2002*) potansiyel tehdit oluşturduğu, ileride problem çıkarabileceği düşünülen her oluşum ya da ülkeye karşı nerede olursa olsun “ön alıcı saldırı” yapılmasını ve gerekirse düşman devletlerdeki rejimlerin değiştirilmesini öngörüyordu.

NATO’nun en büyük ortağı ABD’nin stratejisi tabii olarak NATO konseptinin uygulamasına ve önceliklerine de şekil vermiştir. 11 Eylül saldırısından sonra NATO, Washington Antlaşması’nın 5. maddesi ilk kez uygulamış, terörizme karşı mücadeleyi Kuzey Atlantik Paketi’nin 5’inci Maddesi’nde öngörülen ortak savunma yükümlülükleri kapsamına dâhil etmiştir. Bu kapsamda, Ekim 2001-Mayıs 2002 döneminde ABD’nin hava savunmasını desteklemek üzere yedi NATO AWACS uçağı, ABD hava sahasında “Kartal Yardımı” (Eagle Assist) Harekâtını icra etmiştir (Tavukçu,2021:7).

2.4. 2010 NATO Stratejik Konsepti

NATO’nun Nisan 2009 Strasburg Zirvesi’nde ‘İttifak Güvenliği Deklarasyonu’ (*Declaration of Alliance Security-2009*) ile yeni bir stratejik konsept hazırlanması kabul edilmiş, kısa bir belge olan deklarasyon yeni stratejik konseptin öncüsü olmuştur. Bu çerçevede, NATO’nun bu stratejik konsepti (Active Engagement, Modern Defence-2010) 19-20 Kasım 2010 Lizbon Zirvesi’nde kabul edilmiştir.

2010 konsepti ile NATO'nun küresel sorumlulukları belirgin şekilde ön plana çıkartılmıştır. Belgede, Avrupa-Atlantik bölgesinin artık barış içinde olmasına rağmen, dünyanın başka bölgelerinden kaynaklanan sorunların ittifak için güvenlik tehdidi oluşturduğu anlayışından hareketle, İttifakın küresel rolünün altı çizilmiştir. Bir başka deyişle NATO, Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği için dünyanın geri kalan kısımlarında barışa katkı vermek zorundaydı. Kitle imha silahlarının yayılması, terörizm, istikrarsızlıktan kaynaklanan sorunlar ile silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı ittifakın güvenliğine yönelik doğrudan tehditler olarak tanımlanmış, ayrıca önceki konseptte yer almayan bir sorun olarak siber tehditten de söz edilmiştir (Tavukçu,2021:9).

NATO'nun 2010 Stratejik konsepti ile örgütün Kuzey Atlantik'ten Avrupa-Atlantik'e taşıdığı vizyonu küresel alana kaydırılmıştır. ABD Başkanı Obama'nın "ABD'nin 21.Yüzyılda Terörizmle mücadele Ulusal Stratejisini (*National Strategy for Counter Terrorism-2011*) açıklaması sonrası, 2012 Şikago zirvesi (Chicago Summit Declaration-2012) ile NATO Füze Savunma Sistemini devreye sokmuş,2014 Galler Zirvesi (Wales Summit Declaration-2014) ile Rusya'nın Kırım'ı ilhakı üzerine de Polonya'daki NATO Mukabele Kuvvetinin (Yüksek Hazırlıklı Kolordu) yeteneklerini artırma fırsatı bulmuş, 2016 Varşova Zirvesi (Warsaw Summit Declaration-2010) ile Polonya, Estonya, Letonya, Litvanya'da yeni kuvvetler (4 tabur) teşkil etmiştir.

ABD'de Başkanlığa seçilen Trump 2017 ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Belgesi sonrası gerçekleşen 2018 Brüksel Zirvesinde müttefiklerini savunma harcamalarını artırmaları aksi halde ABD'nin NATO'dan çekileceği uyarısı üzerine üyeler taahhütlerini artırma sözü vermişler ve müttefikler 30 mekanize tabur,30 hava muharip filosu ve 30 muharip gemiyi 30 günden daha erken hazır edecek şekilde NATO Hazırlık Girişimine onay vermişlerdir. Fransa Devlet Başkanı Macron'un "NATO'nun beyin ölümü gerçekleşmiştir." sözünün gölgesinde gerçekleşen 2019 Londra zirvesi Rusya adı anılmadan "müttefiklerin ortak düşmanı", Çin ise müttefik çıkarlarının bir rakibi olarak ifade edilmiştir. Covit-2019 pandemik etkilerinin tüm dünyada yaşandığı bir ortamda gerçekleşen 2019 Londra zirvesinde (London Summit Declaration-2019) Lizbon 2010 konseptinin değiştirilmesi için çalışmalar yapılması görevi Genel Sekreter Stoltenberg'e verilmiş ve Stoltenberg tarafından "NATO'nun askeri açıdan güçlü kalmaya devam etmesi, siyasi açıdan daha da güçlü hale gelmesi ve daha küresel bir yaklaşımı benimsemesi hedef olarak gösterilmiştir.

NATO Genel Sekreterinin belirlediği 10 kişilik bir uzmanlar grubu sekiz aylık bir çalışma sonucunda "Yeni Bir Çağ İçin Birlikte (NATO 2030: *United For A New Area*)" başlıklı bir rapor hazırlanmış ve söz konusu rapor 2021 Brüksel Zirvesinde ele alınmıştır. Zirve sonunda Stoltenberg'in basına açıkladığı üzerinde mutabık kalınan NATO'yu TRANSATLANTİK Forum olarak geliştirme – Avrupa/Atlantik bölgesinin savunmasında-, NATO'yu güçlendirmek, Dayanıklılık (*Resilience*) taahhüdü, Teknolojik üstünlüğü keskinleştirmek, Savunma İnovasyonu Hızlandırıcısını başlatmak, Ukrayna ve Gürcistan'dan Irak ve Ürdün'e kadar ortakların eğitim ve kapasitesini geliştirmek, İklim değişikliği- güvenlik ilişkisini ele almak, Yeni Güvenlik Konseptini gelecek zirveye yetiştirmek gibi hususlar yer almıştır. Mutabık kalınan bir diğer konu olan "Kurallara dayalı uluslar arası düzeni korumak için Asya -Pasifik'te Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda ve Kore ile ortaklıkları güçlendirmenin yanı sıra Latin Amerika, Afrika ve Asya'daki ülkelerle işbirliğini geliştirmek ve AB ile de işbirliğini derinleştirmek" konusu ile sonuç kısmında yer alan Malta, Avusturya, G. Kıbrıs, İsveç ve Finlandiya gibi ülkeler dahil NATO'nun tüm Avrupa'yı kapsayacak şekilde genişletilmesi hedeflerinin yer alması NATO'nu geleceğine ilişkin perspektiflere ışık tutmaktadır.

3. Rusya – Ukrayna Savaşının NATO'ya etkileri ve NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti

Amerika Birleşik Devletleri'nin uzun süreden beri "Rusya, Ukrayna'yı işgal edecek." şeklindeki açıklamaları 10 Şubat 2022 tarihinde Rusya-Beyaz Rusya "Müttefik Kararlılığı-2022" ortak askeri tatbikatının başlamasıyla zirve yapmıştı. Nitekim 10-210 Şubat 2022 tarihlerinde gerçekleşen tatbikattan sonra 24 Şubat 2022 günü Rusya'nın "Özel Askeri Operasyonu" başlamıştır. Adına açıkça savaş bile denilemeyen bu saldırı bilinen bütün Uluslararası Hukuk, BM Sözleşmesi ve Savaş hukuku kurallarına aykırı idi. Oysa Başkan Boris Yeltsin döneminde Rusya'nın NATO'ya katılması süreci başlatılmış, 1991'de Rusya Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyine katılmış, 1994'te Brüksel Zirvesinde Barış İçin Ortaklık (BİO) programına ve 1997'de Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (AAOK)'ne dahil olmuş ve aynı yıl NATO-Rusya Kurucu Senedi imzalanmıştı. Tüm bu ortama rağmen Rusya 1999-2004 arasında eski SSCB üyesi 10 ülkenin NATO'ya katılarak örgütün doğuya doğru genişlemesinden hep rahatsızlık duymuştu. ABD ise Rusya'nın 2008 Gürcistan'daki kısmi askeri işgali, 2014 Kırım'ı ilhakı ve 2015'te Suriye'deki üslenme faaliyetleri nedeniyle Rusya'ya karşı çıkmıştı.

Jeopolitik bakış açısıyla savaşın yapıldığı D. Avrupa coğrafyası tarihte defalarca İsveç'in, Prusya'nın, Lehistan'ın, Osmanlı'nın, Fransa'nın, Avusturya-Macaristan'ın, Almanya'nın, Rusya'nın savaşlarına sahne

olmuştur. 20. Yüzyılda Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ile de bu topraklarda milyonlarca insan kaybı verilmiştir. Bu nedenle Avrasya'nın bu topraklarını ele geçirme mücadelesi ikinci Dünya Savaşı sonrası lanetlenmiştir. (Boniface, 2018:14) Bu coğrafyada yeniden bir savaşın başlaması “Jeopolitik lanet geri mi döndü?” sorusunu gündeme getirmiştir. Zira bu savaş kaçınılmaz bir şekilde jeopolitiğin zorladığı bir savaştır. Coğrafya bütünlük ister. Doğal sınırlar ve kültürel bütünlük tamamlanmadıkça jeopolitik, savaş üretmeye yatkındır. Bu savaş sadece “Viladimir ile Volodimir'in Savaşı” değildir. Coğrafyaya sahip olmak isteyen tarafların savaşıdır. Ancak uzun süredir devam etmekte oluşu özellikle Ukrayna'nın direnme gücü ve arkasındaki Batı ve açıkça ifade edilmeyen NATO desteği Ukrayna'nın iyi hazırlandığını ve savaşı sürdürme kararlılığını göstermektedir.

Bu savaş NATO'nun dahil olduğu bir savaş değildir. Ancak NATO'nun tarafının belli olduğu bir savaştır. Bu kapsamda ABD, Polonya, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Estonya, Kanada, Çekya, Slovakya gibi üye ülkeler Ukrayna'ya destek sağlamaktadırlar. Bu bakımdan NATO bu savaş dahil planlı bir şekilde faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Nitekim Rusya- Ukrayna savaşının dördüncü ayını doldurduğu günlerde 29-30 Haziran 2022 tarihlerinde yapılan Madrid 2022 Zirvesi savaşın yoğun etkisi altında gerçekleştirilmiştir. 2022 Madrid Zirvesinde kabul edilen Konseptin önsözünde yer alan “Dünyamız tartışmalı ve tahmin edilemez. Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya yönelik saldırganlık savaşı barışı paramparça etti ve güvenlik ortamımızı ciddi şekilde değiştirdi. Vahşi ve hukuksuz işgali, uluslararası insancıl hukukun tekrar tekrar ihlalleri ve iğrenç saldırılar ve vahşet, tarif edilemez acılara ve yıkıma neden oldu. Güçlü ve bağımsız bir Ukrayna, Avrupa-Atlantik bölgesinin istikrarı için hayati önem taşımaktadır. Moskova'nın davranışı, komşularına ve daha geniş transatlantik topluluğa karşı Rus saldırgan eylemlerinin bir modelini yansıtıyor.” ifadesi bunu göstermektedir.

Yeni Stratejik Konsept, NATO'nun temel amacının 360 derecelik bir yaklaşıma dayalı toplu savunmayı sağlamak olduğunu ve İttifak'ın üç temel görevinin caydırıcılık ve savunma; kriz önleme ve yönetimi ve müşterek güvenlik olduğunu yinelemektedir. 5. Madde taahhüdünün bel kemiği olarak caydırıcılık ve savunmanın önemli ölçüde güçlendirme ihtiyacının altı çizilmiştir.

Yeni Konseptin 8. Maddesinde “Rusya Federasyonu, Müttefiklerin güvenliğine ve Avrupa-Atlantik bölgesindeki barış ve istikrara yönelik en önemli ve doğrudan tehdittir.” ifadesine yer verilmiştir. Rusya'nın saldırganlığı ağır suçlamalarla kınanmakta ve düşmanca politikaları ve eylemleri nedeniyle Rusya'nın artık ortak olarak kabul edilemeyeceği vurgulanmıştır.

Konseptin 13.maddesinde “Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) belirttiği hırslar ve zorlayıcı politikalar çıkarlarımıza, güvenliğimize ve değerlerimize meydan okuyor.” denilerek ÇHC bir “Challenger/Meydan okuyucu” olarak nitelenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki derinleşen stratejik ortaklık ve kurallara dayalı uluslararası düzeni bozmaya yönelik girişimlere vurgu yapılmış buna rağmen yapıcı ilişkilere açıklık ifadesine yer verilerek ortamı germekten kaçınılmıştır.

Yeni konsept ile NATO'nun güney komşusu, özellikle Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Sahel bölgeleri birbirine bağlı güvenlik, demografik, ekonomik ve siyasi zorluklarla karşı karşıya (11md), 360 derece yaklaşımına dayalı toplu savunma anlayışı (20.md), deniz güvenliği (23.md), teyid edilen açık kapı politikası(40 md),siber uzay ve uzaya yönelik düşmanca operasyonlara yapılan gönderme (25.md) ,Bosna-Hersek, Gürcistan ve Ukrayna ile ortaklıkların devam vurgusu (41.md), NATO-AB stratejik ortaklığı (42.md), Batı Balkanlar ve Karadeniz ile Hint-Pasifik bölgesinin önemine yapılan vurgu(45.md) ile NATO'nun küresel bir yaklaşımı benimsediği ve ilgi alanının bütün dünya, deniz ve uzay sahaları olarak belirlenmiştir. Buradan NATO'nun kendisine açıkça küresel bir tehdit öngördüğü ve tüm bunlarla mücadeleyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda terörizmin NATO ülkelerine yönelik en doğrudan asimetrik tehdit olduğu belirtilmiş ve teröre karşı ortak mücadele kararlılığı vurgusu (10.md) yapılmıştır. Ancak NATO üyeleri arasında ortak tanımlanmamış olan terör ve terörizm konusunda başta güney sınırlarımızda açıkça PKK/PYD terör örgütünü destekleyen ve Türkiye'nin bir ortak üye olarak bütünlüğünü korumayan başta ABD ve diğer bazı NATO ülkelerinin samimiyet testine ihtiyaçları vardır.

Yeni stratejik konseptin dikkat çeken bir başka konusu geçmişte sadece ABD için bir defa uygulanan 5. Vd.nin bu defa çokça vurgulanmış olmasıdır. Nitekim siber uzay ve uzay ile ilgili tehditler ile hibrit taktik ve operasyonlara karşı da 5. Md.'nin uygulanabileceği, bu iki konunun da dünyada başta gelen iki ülkesinin Rusya ve Çin olduğu dikkate alınırsa hedefin belli olduğu anlaşılabilir.

Diğer taraftan yeni konseptte nükleer silahlara üç ayrı maddede geniş olarak yer verilmesi (28,29,30 md) ve bu konuda ABD nükleer gücünün NATO güvenliğini garantörü olarak belirtilmesi dikkat çekicidir. NATO için

kriz yönetimine yapılan vurguda ilgi alanının bütün dünya olduğu ifadesi (35,36,37 md) NATO'nun küresel bakışının mı misyonunun mu bir ifadesidir ayırt edilmesi güçtür.

AB üyesi olmayan NATO üyelerinin AB savunma çabalarına tam olarak katılması hususu ülkemiz için çok önemli bir konu olup kâğıt üzerinde kalmaması beklenir. Türkiye'yi ilgilendiren en önemli hususlardan biri de Karadeniz bölgesinin ittifak için önemine yapılan vurgudur. Bu durum Rusya'nın Karadeniz'deki konumunun zayıflatılmasını hedef almaktadır. Bu Türkiye'nin çıkarları ile çatışan bir konudur.

2022 Madrid Zirvesi ile açıklanan NATO'nun Yeni Stratejik Konsepti Rusya-Ukrayna savaşının etkisinde NATO'nun bugüne kadar hemen hemen en sert metinlerinden biridir. Açıkça ifade edilmese bile NATO'nun düşmanları adeta ilan edilmiştir. Ukrayna savaşı sayesinde Macron'un çıkışıyla sorgulanan NATO - AB ilişkileri konsolide edilmiştir. ABD sadece Avrasya'da değil dünyada rakiplerini çatışmaya zorlayacak koşulları oluşturacak ifadeleri kayıtlara geçirmiş ve rakiplerine göz dağı vermiştir.

4. NATO'nun Geleceğine Yönelik Muhtemel Projeksiyonlar

Rusya- Ukrayna savaşı etkisiyle dünya coğrafyasının bir bölümünde bir savaş ortamı yaşanmaktadır. Bunun bir büyük savaşa dönüşmesi mümkün müdür? Bekleyip göreceğiz. Ancak yeni savaşlar eski savaşlardan farklı şekillerde yapılmaktadır. Artık bilinmesi gerekir ki savaşlar sadece askerler daha doğrusu ordular arasında yapılmamaktadır. Yine tarihte örnekleri olduğu gibi ne iki tarafın liderlerinin birbiriyle dövüşerek (Aşil ve Hektor) galip tarafın tespit edildiği bir asiller savaşı ne de Çanakkale'de olduğu gibi düşmanına su verip gıda alan centilmenler savaşıdır yaşananlar. Günümüz savaşları asker, sivil, genç, yaşlı demeden savaşan sivillerin askerlerden sayıca az olmadığı, paramiliter, paralı asker, terörist, tescilli katil gibi birçok farklı nitelikli savaşçının hiçbir hukuk ve savaş kuralı tanımadan, sivil asker ayrımı hedefi gözetilmeden ve özellikle şehir merkezlerinde ev, alışveriş merkezi, hastane, sağlık tesisi, çocuk yuvası, yaşlı bakımevi, okul gibi sivil yaşam alanlarının bombalandığı reziller savaşıdır.

İşte bir savunma örgütü olarak NATO son konseptte geniş olarak yer verildiği şekilde ortaklarını yukarıda tarif edilen tip savaşlara karşı koruyacak mı? Yoksa ilgi ve faaliyet alanını küresel yaklaşım ile genişleten ve hedefi fiilen de genişlemek olan bu örgüt yeni savaşların sebebi mi olacaktır? Bir başka ifade ile NATO Soğuk Savaş Dönemi'nde olduğu gibi dünya barışının temininde olumlu rol alıp gelişmesini ve genişlemesini sürdürecektir ya da gittikçe büyüyen ve genişleyen bir örgüt olarak entropiye uğrayıp çözülme sürecine mi girecek? Sorularının cevabı bu kısımda aranacaktır.

4.1. NATO'nun Genişlemeye Devam Etmesi

4.1.1. NATO'nun Büyümesi

NATO'nun 30 Haziran 2022 tarihinde açıklanan Yeni Stratejik Konseptinin önsözünde yer alan "Adil, kapsayıcı ve kalıcı barış için çalışmaya ve kurallara dayalı uluslararası düzenin kalesi olmaya devam edeceğiz." ifadesi varlığını sürdürmesi kararlılığı taşımaktadır. Ayrıca konseptin 40. Maddesinde teyid edilen "açık kapı" politikası da genişleme ve büyümenin devam edeceğini vurgulamaktadır. Zaten Madrid 2022 zirvesi öncesi ve sonrasında İsveç ve Finlandiya'nın üyelik süreci ile ilgili gelişmeler bunun göstergesi olmuştur. Gerek bir yıla yakın bir süredir çalışmaları sürdürülen "NATO 2030: Yeni Bir Çağ İçin Birliktelik" kapsamında gerekse 2022 Zirvesi Sonuç Bildirisinde ve 2022 Yeni NATO Konseptinde yer alan Malta, Sırbistan, Bosna-Hersek, G. Kıbrıs, Moldova gibi AB üyesi olan ve olmayan Avrupa ülkelerinin ortaklık projeleri çerçevesinde örgüte katılımları hedeflenmiştir. Bunun dışında Avustralya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Yeni Zelanda gibi Asya- Pasifik bölgesi ülkeleri ile NATO üyelerinin ortaklık ve iş birliğini geliştirme ifadeleri NATO'nun Çin'i çevreleyen bölgelerde de varlık gösterme hedefleri olduğunun açık belirtileridir.

Bu arada Yeni Konseptin 11. Maddesinde yer alan NATO'nun güney komşusu, özellikle Orta Doğu, K. Afrika -ki K. Afrika ve Genişletilmiş Ortadoğu/ GOKAP projesidir.- ve Sahel bölgelerinin kırılganlık ve istikrarsızlığına yapılan vurgu ile NATO'nun bu bölgelere de kapılarını açtığı söylenebilir. Bu bölgelerde varlık gösteren ülkelere karşı tavır almanın NATO gibi bir örgütün kimlik ve kişiliğinde yapılması başkaca nasıl yorumlanabilir. Böylece NATO 360 derece yaklaşımı ile ne taraftan gelirse gelsin her türlü tehditlere ve küresel yaklaşımı ile de dünyanın her coğrafyası ile ilgilendiğini duyurmaktadır. Bu yaklaşımlar adı geçen ülkelerin

doğrudan üye veya ortak olmak suretiyle birlikte hareket etme amacına yöneliktir. Örgütün giderek genişlemesine hizmet edecek en önemli husus yaklaşık 25 yıldır üye yapılan eski SSCB üyesi ülkelerin elindeki silah sistemleri ve mühimmata ilişkin arsenalin artık ömrünü doldurdukları gerçeğidir. Bu üyelerin elindeki eski Rus silahlarının artık yenilenmesi gerekmektedir. Bu ülkeler Rusya'dan silah sistemi ve mühimmat temin etmeyeceklerine göre ABD ve Batı'ya yöneleceklerdir. Bu konuda ABD'nin Polonya ile başlattığı süreç bir örnek olabilir. Yeni NATO üyelerinin NATO konseptlerine göre ABD ve Batı silahları ile teçhizi NATO'nun ömrünü uzatacak ve ne olursa olsun zayıflamasını ve dağılma ihtimalini öteleyecektir. Zira bu sürecin teçhiz süresi en az 20 yıl ve ömür dolmuş süresi 30 yıl olmak üzere 50 yıl kadar sürmesi muhtemeldir. Ayrıca bu konu, ABD ile aynı ideoloji ve politikayı paylaşmayan bazı AB'li NATO üyelerini ABD'nin pasta paylaşımı yoluyla kontrol altında tutması imkanını da sağlayabilecektir. Bu konu ABD'nin en büyük amacı ve belki de şanslıdır.

4.1.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksleri Aracılığıyla Genişleme

Bütün bu gelişmeler adı geçen ülkelerin tek tek örgüte katılmaları yönünde olabileceği gibi Buzan'ın Bölgesel Güvenlik Kompleksleri kuramındaki daha kolay bölgesel iş birliği imkanları sunan yöntem aracılığıyla da olabilir. (Buzan,2003:140-159) Bu konuda beklenen olası gelişmelerin aslında alt yapısı uzun yıllardan beri oluşturulan BİO ülkeleri, Akdeniz İşbirliği ülkeleri ve İstanbul Girişimi ülkelerinin tamamı veya bir kısmı ile bunlara katılacak bazı ülkeler (ör. İsrail) olabilir. Asya -Pasifikte ise AUKUS (Avustralya, İngiltere ve Amerika) gibi oluşumlara Japonya, Kore Cumhuriyeti, Yeni Zelanda gibi ülkelerin katılımıyla olabilir. Hiç kuşkusuz ki Bölgesel Güvenlik Kompleksi benzeri oluşumlar başlangıçta ABD ve sonradan NATO'nun ortakları yaklaşımıyla örgütlenebilirler.

Bu düşüncenin alt yapısı büyüyen örgütlerin entropi nedeniyle oluşabilecek dağılma, parçalanma, bölünme, küçülme, hantallaşma, yaşlılık gibi sorunlarına bir çözüm olarak düşünülen bölgesel ve daha küçük örgütler yoluyla çare bulma arayışından kaynaklanmaktadır. Ancak iki kutuplu düzenin sadece 40 yıl kadar sürdüğü, ABD'nin tek kutuplu düzeninin ise bazılarının göre sona erdi dense de halen sürmekte olduğu, 20 yılı aşkın süredir süren çok kutuplu düzen söylemlerinin gerçekleşmediği, Bölgesel Güvenlik Komplekslerinin de bir türlü rağbet görmediği ve görmesinin de düşük olasılık taşıyacağı anlaşılmaktadır. Bu durum uluslararası dengeleme politikaları açısından gerçekleşmesi daha kolay ve etkili olan tekrar iki kutupluluğu daha yakın ihtimal haline getirmektedir. (ABD ve RF+ÇİN merkezli)

4.2. NATO'nun Zayıflamasına Yönelik Düşünceler

Örgütlerle ilgili yapılan çalışmalar, örgüt yaşı ve örgüt büyüklüğü arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Yaşlı örgütlerin biçimselleşme/birbirine benzeme derecesi daha yüksektir. Yaş ile örgüt büyüklüğü arttıkça artan uzmanlaşma ile bölümlere ayrılma da daha fazla olabilmektedir. Dolayısıyla daha fazla biçimsel eşgüdümleme aracına, daha fazla yönetim kademesine/ daha fazla hiyerarşiye gereksinim duyulacak ve çalışanlar arasında iş bölümü açısından keskin ayrımlar oluşacaktır. (Erenel,2021:1) Örgütler büyüdükçe daha fazla normlar ve prosedürler belirlenerek yönetimin düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Bu konuda AB milyonlarca sayfa tutan yazılı belge, norm ve prosedürleri ile iyi bir örnek teşkil etmektedir. Ancak bu durum bir açıdan profesyonelleşme ve uzmanlaşma yolu ile olumlu bir etki yaratır ve örgütsel ekoloji kuramının gerektirdiği ayıklanma ve seçime katkıda bulunurken diğer açıdan ise çevresel uyumdan uzaklaşarak hantallaşma, yavaşlama, zamanında karar alamama ve katılışmaya/ örgütün ölümüne sebep olacak olumsuz etkiler de yaratabilmektedir. Bunun sonucu olarak genç örgütlerin daha yeniliklere açık olmaları sebebiyle bu tür sorunları aşabildiği, buna karşılık yaşlı ve büyük örgütlerin merkezleşme, biçimselleşme gibi süreçlere evrildiği görülmektedir. Çevre -örgüt ilişkilerinde koşul bağımlılık kuralının bir yansıması olan bu durum örgütün yapısı ile yaşı arasında bir bağlantı oluşturmaktadır. (Yeloğlu,2008:158-161) Yetmiş üç yıllık bir ömrü olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), bir örgüt olarak özellikle yeni katılımlar oldukça yukarıda yer verilen sorunlarla karşılaşabilecektir.

Yaşlılık bir örgütsel sorun olarak NATO'nun bir sorunu mudur? Sorusunun cevabı Soğuk Savaş sonrası 30 yılda neredeyse iki katı büyüyen NATO'nun hali hazırda bir yaşlılık sorunu görülmemektedir. Bu açıdan NATO yaşanmayan örgüt olarak anılabilir. Elbette ki NATO'da sonuçta diğerleri gibi ömürlü bir örgüttür. NATO'nun sorununun yaşlılık değil aşırı büyümeden kaynaklanan problemler olması beklenebilir. Açık kapı politikası ile büyümeyi ve genişlemeyi esas alan örgütün büyürken bütünlüğünü koruyup koruyamayacağı ve varlığına yönelik karşılaşabileceği sorunlar genel hatlarıyla aşağıda ele alınmıştır.

4.2.1. NATO'nun Bölünmesi, Parçalanması ve Dağılması Olası mıdır?

Termodinamiğin yasalarını sosyal bilimlere ve özellikle politikaya uygulamak zordur. Ancak herhangi bir kütle ve enerjisi olan her şey termodinamik yasalarına tabi olabilmektedir. NATO'yu fiziki sistemlerle tanımlamak gerekirse üç fiziki sistem olan Açık Sistem, Kapalı Sistem ve İzole Sistemler bakımından konumlandıracağımız sistem elbette ki açık sistem olacaktır. Zira NATO, açık kapı politikasıyla üye kabul etmekte bir anlamda kütle ve enerjinin bünyesine girmesini sağlamaktadır. NATO bir fiziksel sistem olarak bir anlamda iktisadi şirket yapısıyla bazı ilişkilerle bünyesine enerji de (silah ticareti, kredi yardımı vs. yoluyla) alabilmekte ve kısmen de olsa kapalı sisteme de cevaz verebilmektedir. NATO açık sistem kimliğiyle genişlemesini ve büyümesini sürdürürken temel olarak izole bir sistem olmaktan kaçınarak entropiden kurtulmaya çalışmaktadır. Ancak büyüme ve genişlemenin doğal sonucu olarak enerjisi dağılmakta, iş yapma gücü azalmakta kısacası entropiye maruz kalmaktadır. Bundan kaçınmak için örgüt kullanım dışı kalan enerjisini kullanacak sahalara aramakta ve tabiri caiz ise sorun alanları açmaktadır. Bu durumlar son Rusya-Ukrayna savaşında olduğu gibi özellikle örgütün dinamosunu oluşturan ABD tarafından yaratılmaktadır. NATO gibi bir örgüt tıpkı devletler gibi uzun yaşamını savaşa girmemekle sürdürebilir. Tarihiçi A.J.P. Taylor'un "Büyük güç olmanın amacı Büyük Savaş yapabilmektir. Ama bir Büyük güç olarak kalmanın yolu ise böyle bir savaşa girmekten geçer." (Erenel,2021:4) sözü üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Acaba NATO buna uyararak savaşmak yerine caydırıcılığını sürdürecektir midir? Yoksa savaş ya da başka şekilde gelişmelerle güç kaybına uğrayarak bir bölünme, dağılma sürecine girecek midir? NATO bünyesindeki devletlerin çok büyük bir bölümünün halen Avrupa'yı etkileyen Rusya-Ukrayna savaşı dışında bir çatışma istemeyecekleri düşünülmektedir. Ancak başta ABD olmak üzere küresel çıkarları olan İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya gibi ülkelerin varlığı ve bu ülkelerin icabında birbiri ile çatışacak çıkarları her zaman olasıdır. NATO'nun bütünlüğünün bozulmasına sebep olabilecek olası gelişmeler Asya-Pasifikteki bir ABD-ÇİN gerginliği veya Çin-Tayvan çatışması ile NATO'nun herhangi bir şekilde bir çatışmanın içine dahil olmasıdır. Bu gelişmelerin ortam, koşullar ve zaman değişkenlerine bağlı olacağı düşünülmektedir.

4.2.2. Oy Birliği ile Karar Verme sorunu

Bu konuda karşılaşılabilecek temel sorunlardan biri NATO'nun "oy birliği ile karar verme" prensibini sürdürüp sürdüremeyeceği hususudur. NATO üyeleri arasında çıkar ve güvenlik maksimizasyonuna dayalı bir ortaklık vardır. Ancak bunun yanı sıra örgüt içinde ideolojik ve politik açıdan farklı düşünen ülkeler vardır. Ülkelerin politik bakış açıları, tehditlere uzaklık yakınlıkları, zenginlikleri ve bir bütün olarak güvenlik sorununa yaklaşımları ve kendilerini ne kadar hedef olarak hissettikleri gibi konularda büyük farklılıklar vardır. Bu çerçevede oybirliği ile karar verme sürecinin yaratabileceği gecikmeleri önlemek ve hızlı karar almak suretiyle sürecin tıkanmasının önünün açılması ya da yumuşatılması için bazı düzenlemelere gidilebilir. Bu konuda bir yöntem olarak önce onay vermeyecek olanların ayrılması ve kalanlarla oy birliği ile karar verilmesi benimsenebilir. Diğer bir yöntem olarak ise oybirliğinden sarfınazar edilerek 4/5 veya 5/6 çoğunluk esasının getirilmesi düşünülebilir. Unutulmamalıdır ki NATO'yu güçlü kılan oybirliği ile karar uygulamasıdır ve sürdürülebilirliğinin sağlanması esastır. Ancak örgütün genişleme ve büyüme sürecinin Avrupa dışına taşınması halinde birçok ülkenin menfaat yokluğu nedeniyle onayının alınmaması sıkça karşılaşılabilecek durumlar olabilir. Daha da önemlisi bazı üyelerin farklı çıkar ve güvenlik sorunları nedeniyle zaman zaman "Truva atı" ya da "iç düşman" olarak algılanabileceği durumlarla karşılaşılması mümkündür. Özellikle genişleme ve büyüme süreci ile bazı ülkelerin değerden düşmesi beklenebilir. Yaşanan sorunlar nedeniyle bazı ülkelerin NATO'dan dışlanması ve örgütten çıkarılması sonucunu doğurabilecek gelişmelerin olup olmayacağı da merak edilen sorulardan biridir. Bu noktaya varacak gelişmeler şu andaki durum itibarıyla Rusya'nın Ukrayna dışında örgüt üyesi diğer D. Avrupa ülkelerini de hedef alması halinde ve açıkça Rusya'ya karşı tavır almayan ülkeler için söz konusu olabilir. Bu duruma varacak gelişmelerin olması beklenmemektedir. ABD'nin amacı Rusya'yı zayıflatmak ve onu pasifize etmektir. Zaten Rusya ile NATO'nun savaşı anlamına gelecek böyle bir gelişme olayın kontrol dışına çıkması anlamı taşıyacaktır ki mantıklı görülmemektedir. NATO için en akılcı yol genişlemesini ve büyümesini mevcut kuralları ile sürdürebilmektir. Buna sustainable livability/sürdürülebilir yaşanabilirlik adını verebiliriz. Yoksa bölünme, parçalanma ve giderek dağılma süreci örgütün hiç de arzu etmeyeceği gibi iddia ettiği "kurallara dayalı uluslararası düzenin" aleyhine olacaktır.

Tam olarak bu konu içinde değerlendirilebilecek bir husus olmasa da sık sık gündeme gelen NATO üyesi ülkelerin %2 bütçe paylarını ödememeleri konusu da yaşanacak sorunlardan biri olmaya devam edecektir. Ancak bu konuda ABD'nin paylarını ödemeyen veya ödemek istemeyen üyelere silah satışı formülüyle bir çözüm getirmesi beklenebilir.

4.2.3. ABD ile Çin Arasındaki İlişkilerin NATO'ya Etkileri

Rusya-Ukrayna savaşının başlamasını müteakip ABD'nin benzer bir savaşı Çin ile Tayvan arasında körükleyebileceği bu suretle Rusya ve Çin gibi uluslararası sistemde yer alan rakiplerini vekil savaşçı ülkeler aracılığıyla yıpratmayı hedeflediği yorumları bolca yapılmaktaydı. Nitekim ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin 2 Ağustos 2022 tarihinde Demokrat Partili beş Milletvekili ile Tayvan'ı ziyareti Çin'in tepkisine yol açmıştır. Çin ada etrafında atışlı tatbikatlar yaparak karşılık vermiştir. Acaba Avrupa-Atlantik bölgesinin barış içinde olmadığını açıkça 2022 Madrid Zirvesi bildirisini ile ilan eden NATO, aynı bildiriye “çıkartmalarımıza, güvenliğimize ve değerlerimize meydan okuyor.” dediği Çin ile ABD'nin uzun zamandan beri pivot bölge olarak tanımladığı Asya-Pasifik bölgesinde de barışı Çin -Tayvan çatışması ile sekteye uğratmak mı istiyor? Çin'in gelişmesine engel olarak gücünü zayıflatmak amaçlı böyle bir tuzağa Çin düşer mi? Tayvan ile Çin arasındaki silikon teknolojisi dahil yarı mamul mal üretimi ve ticareti halen Rusya -Ukrayna arasındaki savaş gibi bir çatışmaya taşınabilir mi? Böyle bir çatışma Tayvan adası ile sınırlı kalabilir mi? Bütün bu sorular cevaplanması zor sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Batı dünyasında nasıl ki İngiltere diplomasini duayeni olarak kabul ediliyorsa Doğu dünyasının da diplomasini duayeni Çin'dir. Bu özelliği dünyanın en eski “savaş sanatı” eserini yazan bir kültürün askeri çatışmadan ziyade diplomasiyi ve ekonomik mücadeleyi tercih etmesi beklenmelidir. Batı kültürü temsilcisi İngiltere 195 yılda dünyanın en çok savaşa katılan ve savaş başlatan ülkesidir (Akgül,2015:503). Çin'in ise savaşa katılmada beşinci, savaşı başlatmada onuncu sırada ve biraz daha gerilerde olduğu görülmektedir (Akgül, Devletlerin Savaş Yatkinlikleri, 2015:503). Genel savaş yatkinliğinde ise İngiltere birinci, ABD beşinci ve Çin onuncu sıradadır (Akgül,2015:510). Ancak Çin'i de her zaman tabiri caiz ise ayrıntı kabarıklık bir ülke olarak kabul etmek gerekir. Bir ara sonuç olarak Çin'in hedeflediği deniz gücüne ulaşınca ve havada silahlanma sürecini belli bir seviyeye getirinceye kadar böyle bir çatışmadan kaçınması beklenebilir. NATO'nun herhangi bir şekilde Çin'i tahrik edecek bir davranışta bulunması uygun olmamakla beraber ABD'nin teşviki veya zorlaması söz konusu olabilir. ABD'nin ve olası NATO'nun siyasi zorlamaları Çin ile Rusya yaklaşmasını artırabilir. Bu da dünyada yeniden bir çift kutupluluğun yolunu açabilir. Bu defa bunun adı Batı Dünyası Bloku, Doğu Dünyası Bloku olabilir.

4.2.4. NATO'nun bir çatışmaya girmesinin NATO'ya etkileri

Yeni stratejik konseptte yer alan “kurallara dayalı uluslararası düzenin kalesi olmak” amacı NATO'yu giderek caydırıcılık ve savunma ile kriz önleme ve yönetiminden “müşterek güvenlik” gibi iddialı bir konuma taşımaktadır. Yine konseptte yer alan “nükleer silahlar var olduğu müddetçe, NATO nükleer bir ittifak olarak kalacaktır.” ifadesi de bulunulan durum itibarıyla nükleer silahların konumlanması ve atma vasıtalarının çeşitliliği nedeniyle örgütün nükleer alanda açık üstünlüğüne dayanmaktadır. Kendi üyeleri dışındaki rakiplerini otoriter aktörler olarak kabul eden konseptte siber uzay ve uzayın kötü amaçlı kullanımı, göçün araçsallaştırılması, enerji kaynaklarının manipülasyonu, açıkça yanlı yorumlanmış terörizm karşıtlığı, iklim değişikliği, sağlık ve gıda güvenliği, gelişen yıkıcı teknolojiler, kendisi en çok devlet ve devlet dışı aktörleri vekalet savaşçısı olarak kullanan ABD'nin bu unsurları hedef olarak belirlemesi, 360 dereceden gelecek her türlü tehdit ile mücadele ve engelleme kararlılığı, deniz güvenliği, hibrit ve siber operasyonlarla 5. Madde kapsamında mücadele, ileride füze ve kuvvet konuşlandırma, ortak eğitim ve tatbikatlar ve nihayet açık kapı politikası ile ilan edilen genişleme suretiyle hedeflenen müşterek güvenlik iddiası NATO'yu adeta bir dünya jandarmasına çevirmekte midir? sorusu ile bizi karşı karşıya bırakmaktadır. Konseptin 49.maddesinde yer alan “NATO, Avrupa-Atlantik güvenliği için vazgeçilmezdir.” ifadesi yukarıda sayılanlar karşısında bir şeyleri maskeleyen amaçlı mıdır? sorusunu akla getirmektedir.

Bütün bu hususlardan sonra NATO bir çatışmaya girer mi? Yoksa müşterek güvenlik hedefini de savunma ve caydırıcılık yöntemleriyle sağlayabilecek midir? NATO'nun ABD, Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, İspanya gibi ülkeleri hariç ve yeni katılan 14 üyesinin Asya-Pasifik bölgesinde bir çatışmaya angaje olacak menfaatlerinin olmayacağı düşünülmektedir. Oy birliği ile karar alma mecburiyetinin varlığı bu ülkeleri karara katılmaya yönlendirecek tek şey beleşçilik davranışı olabilir. Özellikle muhtemel bir Çin-Tayvan çatışmasında NATO'nun birçok üyesinin menfaat yokluğu nedeniyle destek vermesi mümkün olmayabilir. Bu gibi gelişmeler NATO'nun zaten Rusya tehdidinde bağlı dayanışmasını Rusya-Ukrayna savaşının bir şekilde sona ermesi halinde zayıflatabilir ve çözümlere sebep olabilir. Ama tüm bunları söylemek için Avrupa'daki Rusya -Ukrayna savaşının nasıl sona ereceği ile çok yakından ilgili olacaktır. Çin'in ise Tayvan ile mücadelesini ekonomik yöntemlerle yapmayı tercih etmesi daha akılcı görülmektedir.

4.2.5. Avrupa Ordusu Kuruluşunun NATO'ya Etkileri

22 Ocak 2019 tarihinde 1963 tarihli Elize Anlaşmasının karşılığı olarak imzalanan Aachen Anlaşması, Brexit Anlaşması sonrası sıkılaştıran Almanya-Fransa ilişkilerinin hızlandırılması ve AB'nin kendi gücüne dayalı Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (hukuki ayak), Avrupa Kolordusu ve Tabur çapındaki Acil Müdahale Gücü (askeri ayak) ve PESCO/Permanent Structured Cooperation (Politik ayak) üzerinde durmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu gelişme ve AB'nin, ABD'ye karşı kendi gücünü oluşturma ve ABD vesayetinden kurtulma çabalarına karşı ABD, Avrupa'ya yeniden el atmıştır. AB içindeki PESCO çalışmalarının belli bir aşamaya geldiği 2022 yılı başlarında ABD'nin de kışkırtmasıyla 24 Şubat 2022'de patlak veren Rusya-Ukrayna savaşı ile Avrupa'da yaşanmakta olan gelişmeler adeta bir saman alevi gibi AB'nin kimlik ve güç arama çabalarını söndürmüşe benzemektedir. Demek ki Avrupa ordusunun kurulması halinde NATO'nun bölünmesi ya da dağılması süreci başlayabilecekti. En azından ABD'nin böyle bir endişesi vardı. ABD'nin bu hamlesi ile İsveç ve Finlandiya örneğinde gördüğümüz yeni katılma talepleri ve Avrupa'da yeniden alevlenen Rusya korkusu NATO'nun muhtemel bir çözülme sürecini durdurmuştur. Görünen odur ki bu şekilde olabilecek muhtemel bir gelişme ancak ve ancak Avrupalı NATO üyelerinin çeşitli nedenlerle katılamayacağı olası bir ABD-ÇİN anlaşmazlığının herhangi bir yerde ve şekilde kısmi veya genel çatışmaya dönüşmesiyle tekrar yaşanabilecektir.

ABD'nin AB'ye pusulanızı şaşırmayın amaçlı bu hamlesi AB'yi acilen yeni bir "Stratejik Pusula" kabulüne yönlendirmiştir. Nitekim 22 Mart 2022 tarihinde AGSPYT Josep Borrell AB'nin "Stratejik Pusulası" nı açıklamıştır. Buna göre Stratejik Pusula, 4 ana unsuru içeriyor. Bunlar, AB'nin kriz yönetimindeki rolünün güçlendirilmesi, savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesi, krizlere mukavemet göstermesinin sağlanması ve üçüncü ülkelerle ortaklıklar kurulması olarak sıralanıyor. Bunların hepsi ABD'nin AB'yi birlikte harekete zorlama stratejisinin sonucudur. Bu pusula ile krizlere hızlı yanıt vermeyi amaçlayan AB, 5 bin kişiden oluşacak "hızlı intikal gücü" nün kurulacağını duyurmuştur. Belgeyle, 27 üyesiyle dünya siyaseti ve ekonomisinde önemli bir aktör olsa da savunma ile güvenlik alanlarında NATO ve ABD'den bağımsız hareket edemeyen AB, 2030 itibarıyla güvenlik ve savunma politikasını güçlendirme hedefini ortaya koymuştur. AB sınırları dışına da gönderilebilecek kuvvetin konuşlandırılması için kararın, 27 üyenin oy birliği ile alınması hedefleniyor. Bu belgede dikkat çeken bir önemli husus oluşturulacak Avrupa Barış Gücünün AB sınırları dışına da gönderilecek olmasıdır. Ayrıca AB'nin NATO, BM, AGİK, Afrika, Asya, Latin Amerika, ASEAN gibi kuruluşlar ile iş birliği ve ortaklık kurma hedefleri ABD'nin dediğini yapma mı, yoksa aynı birimlerle iş birliği ve ortaklık kurmayı hedefleyen NATO ile bir rekabet işareti olarak mı algılanmalıdır. Görünen odur ki bulunulan durum itibarıyla ABD'nin NATO'yu Transatlantik Forum olarak geliştirme konusundaki baskın stratejisi yürürlüktedir. AB'nin ordusunu oluşturmadan bir rekabete girişme şansı bulunmamaktadır. Bu konuda Türkiye açısından ilk olumsuz hamle AB Konseyinin Türkiye'nin D. Akdeniz'deki eylemlerini kışkırtıcı bulması olmuştur. Bu da bize Türkiye'nin NATO müttefikleri arasında ne kadar nazik bir durumda olduğunu göstermektedir.

5. Sonuç

Bir savunma ve güvenlik örgütü olarak kurulan NATO örgütlerin yönetimi açısından işlevsel bir örgüt yapısına sahiptir. Konseptte dayalı ihtiyaçlar stratejisi kapsamında belirlediği ve gelişmelere göre sık sık değiştirdiği stratejik konseptler ile kendisini yeni ortam ve koşullara uydurmayı, dönüştürmeyi, ön almayı, önleyici davranarak ortam ve koşulları bizzat oluşturmayı gerçekleştirebilmektedir.

NATO kuruluş anlaşmasında yer alan ve sonradan kazandığı bazı temel nitelikleriyle dünyanın adından en çok söz ettiren örgütlerinden biri olmuştur. Öncelikle politik-askeri yapısı nedeniyle arkasında üye devletlerin desteği ve gücü vardır. Bu güç politik, askeri, ekonomik, teknolojik başta olmak üzere milli güç unsularının tümünü kapsar. Ayrıca ortak bütçe adı altında üye devletlerin GSYİH'nin %2 si ile örgüt yönetimi mali açıdan da desteklenmektedir.

Rusya- Ukrayna savaşı etkisiyle dünya jeopolitiğinin bir bölümünde bir savaş ortamı yaşanmaktadır. Eski iki kutuplu dünyanın bir kutbunun lideri fiilen savaştadır. Diğer kutbun lideri ise NATO ve Batı (ABD ve AB olarak) savaştan diğer tarafın silah ve para yönünden tam destekçisidir. NATO üyesi olmayan bir ülkenin bile koruma şemsiyesi altına alındığı ve bunun Transatlantik Forumun güçlendirilmesi adına yapıldığı düşünüldüğünde ilgi ve faaliyet alanını küresel yaklaşım ile genişleten ve hedefi fiilen de genişlemek olan bu örgüt yeni savaşların da destekçisi ya da sebebi olabilecektir. O halde NATO Soğuk Savaş Döneminde olduğu gibi dünya barışının

temininde olumlu rol alıp gelişmesini ve genişlemesini sürdürebileceği gibi gittikçe büyüyen ve genişleyen bir örgüt olarak üyelerini çatışmalar yoluyla entropiye uğrayıp çözülme sürecine de girebilir.

NATO'nun geleceğine yönelik muhtemel projeksiyonların NATO'nun varlığı ve devamlılığı açısından temel olarak mevcut Rusya – Ukrayna Savaşı ile içinde Çin'in de olacağı muhtemel bir Asya- Pasifik çatışmasına bağlı olması beklenmektedir. NATO'nun 2022 Stratejik Konsepti de dikkate alınarak geleceğinin nasıl şekilleneceğine ilişkin iki ana gelişmenin olması muhtemel görülmektedir.

İlk muhtemel gelişme Rusya-Ukrayna savaşı vesilesiyle ABD'nin AB ve NATO ile sağladığı konsolidasyon sayesinde NATO'nun genişlemeye ve büyümeye devam edeceği şeklindedir. Savaşın hemen başından itibaren İsveç ve Finlandiya'nın örgüte üyelik süreçlerini başlatması bunun işaretleridir. Bu sürecin çoğu eski SSCB üyesi olan ve SSCB silahları ile teçhiz edilmiş olan 14 üyenin ve muhtemel yeni üyelerin metnin önceki sayfalarında izah edildiği şekilde Batı/NATO silahları ile teçhizi ve bu silahların kullanım ömürleri dahil 50 yıllık bir süreyi alması beklenmektedir. Hiç kuşkusuz ki bu gelişme ABD'nin küresel başat güç konumunu korumasına bağlı olacaktır. Bu kolay görünmese de AB'nin stratejik pusulası ile belirlediği hedeflere ve Avrupa Ordusu kurma konusundan çok uzakta bulunması nedeniyle güçlü bir olasılık olmaktadır. En büyük küresel rakip olan Çin'in ekonomik yönden yakın olsa bile askeri yönden ABD'nin küresel hedeflerini engelleme kapasitesine henüz erişememesi de bu konuda ABD'nin elini rahatlatmaktadır.

İkinci muhtemel gelişme tüm büyük örgütlerin karşılaşabileceği entropi kökenli sorunlar ile ilgilidir. Bu konuda merak edilen en önemli konu NATO'nun bölünmesi, parçalanması veya dağılması hususudur.

Yetmiş üç yıllık bir ömrü olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), bir taraftan çevresel koşullara uyum sağlamaya çalışırken aşırı büyümekte, diğer taraftan yaşlanmakta, örgüt yapısının aşırı büyümesi sonucu çevreye tepki verme hızının azalarak hantal bir yapıya kavuşması gibi sorunlar yaşamaktadır. Tepki verme hızının düşüklüğüne en etkili örnek olarak kararların oybirliği ile alınması zorunluluğu gösterilebilir. Bu durumda NATO'nun oybirliği ile karar verme sürecinin esnetilmesi yoluna gidilmesi muhtemeldir. Bu konuda bir yöntem olarak önce onay vermeyecek olanların ayrılması ve kalanlarla oy birliği ile karar verilmesi benimsenebilir. Diğer bir yöntem olarak ise oybirliğinden sarfinazar edilerek 4/5 veya 5/çoğunluk esasının getirilmesi düşünülebilir.

NATO'nun muhtemel bir savaş ya da başka şekilde gelişmelerle güç kaybına uğrayarak bir bölünme, dağılma sürecine girmesi mümkün olabilir. Bu duruma sebep olabilecek olası gelişmeler Asya-Pasifikteki bir ABD-ÇİN gerginliği veya Çin-Tayvan çatışması ile NATO'nun herhangi bir şekilde bir çatışmanın içine dahil olmasıdır. NATO'nun herhangi bir şekilde Çin'i tahrik edecek bir davranışta bulunması mümkün görülmemekle beraber ABD'nin teşviki veya zorlaması söz konusu olabilir. ABD'nin Çin-Tayvan gerginliğini bir çatışmaya sürükleyip Rusya-Ukrayna savaşı gibi yöntemle Çin'i zayıflatması ve önünü kesme girişimlerinde bulunduğu görülmektedir. Ancak NATO üyelerinin birçoğunun yeterli menfaat yokluğu nedeniyle böyle bir sürece destek vermeleri mümkün olmayabilecektir.

ABD'nin ve olası NATO'nun siyasi zorlamaları ise Çin ile Rusya yakınlaşmasını artırabilir. Bu da dünyada yeniden bir çift kutupluluğun yolunu açabilir. Esasen termodinamik yasalarında olduğu gibi Uluslararası Sistemik Yapı bozulduğunda kendiliğinden yeni bir düzenin kurulacağı teorik yaklaşımı gibi Evrensel Entropi de düzensizliğin yeni bir düzen ile sona ermesini öngörmektedir. Bu gibi gelişmeler NATO'nun esasen Rusya tehdidinde bağlı dayanışmasını Rusya-Ukrayna savaşının bir şekilde sona ermesi halinde zayıflatabilir ve çözümlere sebep olabilir. Ama tüm bunları söylemek için Avrupa'daki Rusya -Ukrayna savaşının nasıl sona ereceği ve Avrupa'da başka savaşların olması ile yakından ilgili olacaktır. Çin'in ise Tayvan ile mücadelesini ekonomik yöntemlerle yapmayı tercih etmesi daha akılcı görülmektedir. Yine de strateji ve politik hareket tarzlarının daima alternatifi vardır. Buna ABD- Çin ortak çözümleri ve bir hayli uzun vadede ABD ile NATO'nun çöküşü de dahil olabilir.

Soğuk Savaş sonrası 30 yılda neredeyse iki katı büyüyen NATO için hali hazırda yaşlılık bir sorun olarak görülmemektedir. Aksine NATO kurduğu mekanizmalar ile yaşlanmayan örgüt olarak anılabilir. Elbette ki NATO da sonuçta ömürlü bir örgüt olacaktır. NATO'nun sorunu yaşlılıktan değil aşırı büyümeden kaynaklanan problemler olabilecektir. Açık kapı politikası ile büyümeyi ve genişlemeyi esas alan örgütün büyürken bütünlüğünü koruyup koruyamayacağı tartışılabilir. Ancak NATO, politik-askeri yapısıyla, dünyada mevcut en büyük ve halen en uzun ömürlü örgüt olarak kabul edilmektedir. Stratejik konseptlerle sürekli kendisini yenileyerek öğrenen bir stratejik örgüt olarak varlığını devam ettirmektedir.

KAYNAKÇA

- Anderson, Porry. (2015). *Amerikan Dış Politika Düşünceleri*, (Çev.: Barış Baysal). Ankara: Note Bene Yayınları.
- Akdeniz, Hüsmen (2021). Diplomatik İlişki Kuruluşundan Günümüze Osmanlı/Türkiye Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri: Olaylar, Krizler, Stratejiler ve Politikalar, ss.47-64, Ankara: Nobel Bilimsel Yayınları.
- Akgül, Öner. (2015). Devletlerin Savaş Yatkınlıklarının Ölçülebilirliğine İlişkin bir Yaklaşım, Uludağ Üniversitesi Sunum Metni.
- Akgül, Öner. (2015), Uluslararası İlişkiler Araştırmalarında Veri Setleri ve Veri Kullanımı. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 1 (41).
- Boniface, P. (2018). *Herkes İçin Jeopolitik*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Buzan, Barry. (2003), Soğuk Savaş Sonrası Dünyada Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi içinde Ed. Frederik Söderbaum and Timothy M. Shaw *Theories of Regionalism*. Palgrave ve Macmillan
- Dönmez, Suat. (2010). Güvenlik anlayışının dönüşümü: İttifak kavramı ve NATO. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi Tez no:265439
- Gözen, Ramazan. (2014). *Amerikan Dış Politikası*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 3. Baskı.
- Hannan, M., ve Freeman, J. (1984). Structural Inertia and Organizational Change, *American Sociological Review*, 49: 149–164.
- Erenel, Fahri. (2022). ABD Hegemonyasının Sonu ve NATO'nun Varlığı. *ASAM, Dünya Gündemi, Avrasya Dosyası*, ss:43-52
- Jaffee, David. (2001). *Organization Theory*. Boston: McGraw- Hill
- Kim, Ilsuk, L. C. Hendry. (1998): Using DEA to Assess NATO Burden-Sharing. *The Journal of the Operational Research Society*, 49 (3), pp. 228-236.
- Koçel, Tamer. (2005). *İşletme Yöneticiliği* (11.Bası). İstanbul: Arıkan Basım Yayın Dağıtım.
- Kriendler, John. (2006). Transforming NATO HQ : The latest Hurrah. *Conflict Studies Research Center*.
- Morrow, James D. (1991). Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances. *American Journal of Political Science*, 35 (4) ss. 904-933.
- Olson, Mansur, Jr., Zeckhauser, Richard. (1996). An Economic Theory of Alliances. *The Review of Economics and Statistics*. 48 (3) August ss:266-279
- Özen, Şükrü. (2007). Yeni Kurumsal Kuram: Örgütleri Çözümlemede Yeni Ufuklar ve Yeni Sorunlar. A. S. Sargut ve Ş. Özen (Der) *Örgüt Kuramları*. Ankara: İmge.
- Pfeffer, Jeffrey. ve Salancik, Gerald, R. (1978). *The External Control of Organizations*, Harper ve Row.
- Rothstein. (2002). *Alliances and Small Powers*, s.116-127. Erich Reiter ve Heinz Gärtner (der.), *Small States and Alliances*, Heidelberg, New York, Physica-Verlag, 2001.
- Todd Sandler ve John F. Forbes. (1980). Burden Sharing, Strategy, and the Design of NATO. *Economic Inquiry*, 18 (3), July, ss. 425-444.

- Sandler, Todd. (1999). Alliance Formation, Alliance Expansion and the Core. *The Journal of Conflict Resolution*, 43 (6), December, ss.727-747
- Sandler, Todd, Keith Hartley. (2001). Economics of Alliances: The Lessons for 164. Collective Action. *Journal of Economic Literature*, 39 (3) September, ss.. 869-896.
- Sandler, Todd, Keith Hartley (1999). *The Political Economy of NATO: Past, Present, and into the 21st Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sargut, Selami. (2007). Yapısal Koşul Bağımlılık Kuramının Örgütsel Çevre Kuramları Bağlamındaki Yeri. S. Sargut ve Ş.Özen (Der), *Örgüt Kuramları*. Ankara: İmge Yayınları.
- Waltz, Kenneth. (2015). *Uluslararası Politika Teorisi*, (Çev.) Osman S.Binatlı, (Ed.)Ç. Özen Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Walt, Stephan, M. (1990). *The Origins Of Alliances*. New York: Cornell University Press,
- Walt, Stephan. (1987). The Origins of Alliances, Ithaca ve Londra, Cornell University Press, 1987, s.1; Michael N. Barnett ve Jack S. Levy, "Domestic Sources of Alliances and Alignments: The Case of Egypt, 1962-73", *International Organization*, Cilt 45, No.3, 1991, s.370.
- Yeloğlu, Hakkı, Okan.(2008). Yapısal Konfigürasyonlar: Örgütlerde Koşul Bağımlılık Kuramı, Konfigürasyon yaklaşımı Bağlamında Örgüt Yapıları Üzerine Önergeler. *Osmangazi Üniversitesi Dergisi*, 3(2), ss:155-170
- Yücel, Recep., İsmail, Gökdeniz ve Ali, Erbaşı. (2006). İşletmelerde Karar Verme Sürecinde Populasyon Ekolojisi Yaklaşımından Yararlanılması. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 11 Yıl 9, ss. 211-219.
- https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr
- <https://www.aa.com.tr>, 31.03.2022
- Structure - NATO, [https:// www.nato.int-cps-natohq](https://www.nato.int-cps-natohq)
- The NATO Command Structure, <https://www.nato-int-pdf>
- Decision on D.C. 6/1-1950, <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a500401a.pdf>
- MC 3/5 (Final)-1952 , <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a521203a.pdf>
- MC 14/2(Revised)(Final Decision)-1957 , <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523a.pdf>
- MC 14/3(Final)-1968 , <https://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf>
- The Alliance's New Strategic Concept-1991, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm
- Rome Declaration-1991, <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm>
- Partnership for Peace programme, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50349.htm
- Mediterranean Dialogue, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm?
- The Alliance's Strategic Concept-1999 , https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm
- National Strategy for Combating Terrorism-2002, <https://fas.org/irp/threat/ctstrategy.pdf>
- Declaration on Alliance Security-2009, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52838.htm
- Active Engagement, Modern Defence-2010, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm
- National Strategy for Counterterrorism-2011, https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/counterterrorism_strategy.pdf
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=Pressrelease

Wales Summit Declaration-2014,

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease

Warsaw Summit Communiqué-2016,

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=en

London Declaration-2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm?selectedLocale=en

<https://tr.euronews.com/2022/03/22/ab-nin-savunma-gucunu-kuracak-stratejik-pusula-da-neler-var-turkiye-neden-tepki-gosterdi>

<https://tr.euronews.com/2022/02/17/nato-da-savunmaya-en-fazla-butce-ay-ran-ulkeler-hangileri-turkiye-kac-nc-s-rada>